

НА КРИЛАХ ПІСЕНЬ

ТВОРИ

ЛЕСІ УКРАЇНКИ.

Ціна 60 кр.

У ЛЬВОВІ 1893.

НАКЛАДОМ АВТОРКИ.

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00899502 (X)

2012

в. 3031

НА КРИЛАХ ПІСЕНЬ

ТВОРИ

ЛЕСІ УКРАЇНКИ

НАКЛАДОМ АВТОРКИ

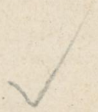
ЛЬВІВ 1892.

З друкарні Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

12

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 36 602

~~И. 31392~~

Сім струн.

(Посвята Михайлові Драгоманову.)

До.

Гімн. Grave.

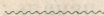
До тебе, Україно, наша бездольная мати,
Струна моя перша озветься,
І буде струна урочисто і тихо лунати,
І пісня від серця поллеться.

По світі широкому буде та пісня літати,
А з нею надія кохана,
Скрізь буде літати, по світі між людьми питати,
Де схована доля незнана?

І, може, зустрінеться пісня моя самотная
У світі з пташками-піснями,
То швидко полине тоді тая гучная згряя
Далеко шляхами-тернами.

Полине за синєє море, полине за гори,
Літатиме в чистому полю
Здійметься високо, високо, в небесні простори
І, може, спітка тую долю.

І, може, тоді завітає та доля жадана
До нашої рідної хати,
До тебе, моя ти Україно мила, кохана,
Моя безталанная мати!

*Re.***Пісня. Brioso.**

Реве-гуде негодонька,
 Негодоньки не боюся,
 Хоч на мене пригодонька,
 То я нею не журюся.
 Гей ви, грізні чорні хмари!
 Я на вас збираю чари,
 Чарівну добуду зброю
 І пісні свої узброю.
 Дощі ваші дрібненькі
 Обернуться в перли дрібні,
 Полоняться ясенські
 Блискавиці ваші срібні.
 Яж пущу свою пригоду
 Геть на тую бистру воду,
 Я розвію свою тугу
 Вільним співом в темнім лузі.
 Реве-гуде негодонька,
 Негодоньки не боюся,
 Хоч на мене пригодонька,
 То я нею не журюся.

*Mi.***Колискова. Adagio.**

Місяць ясенський
 Промінь тихесенький
 Кинув до нас.
 Спи ж ти, малесенький,
 Пізній бо час.

Любо ти спатимеш,
 Поки не знатимеш,
 Що то печаль;

Хутко прийматимеш
Лихо та жаль.

Туга даремная!...
Доля таємная
Тебе чека;
Ясна чи темная?
Хто зна яка!...

Тяжка годинонько!
Гірка хвилинонько!
Лихо не спить...
Леле, дитинонько!
Жить — сльози лить.

Сором хилитися,
Долі коритися!
Час твій прийде
З долею битися, —
Сон пропаде..

Місяць ясененький
Промінь тихесенький
Кинув до нас...
Спи-ж ти, малесенький,
Поки є час!

Фа.

С о н е т.

Фантазіє! ти, сило чарівна,
Що збудувала світ в порожньому просторі,
Вложила почуття в байдужий промінь зорі,
Що будиш мертвих з вічного їх сна,

Життя даєш холодній хвилі в морі!
Де ті, фантазіє, там радощі й весна.

Тебе вітаючи, фантазіє ясна,
Підводимо чоло похиленеє в горі.

Фантазіє, богине лехкокрила,
Ти світ злотистих мрій для нас відкрила,
І землю з ним веселкою зєднала.

Ти світове зєднала з таємнім.
Як бй тебе людська душа не знала,
Було-б життя, як темна ніч, сумним.

Sol.

Rondeau.

Соловейковий спів на весні
Ллється в гаю, в зеленім розмаю,
Та пісень тих я чуть не здолаю,
І весняні квітки запашні
Не для мене розквітли у гаю, —
Я не бачу весняного раю;
Тії співи та квіти ясні
Наче казку дивну пригадаю —
У сні!...

Вільні співи, гучні, голосні
В ріднім краю я чути бажаю, —
Чую скрізь голосіння сумні!
Ох, невже в тобі, рідний мій краю,
Тільки й чуються вільні пісні —
У сні?

La.

Nocturno.

Лагідні весняні ночі зористі!
Куди ви од нас полинули?

Пісні соловейкові дзвінко-сріблісті!
Невже ви замовкли, минули?

О ні, ще не час! ще бо ми не дізнали
Всіх див чарівливої ночі,
Та ще бо лунають, як перше лунали,
Веснянки чудові дівочі.

Ще маревом лехким над нами вітає
Блакитна весняная мрія,
А в серці розкішно цвіте-процвітає
Злотистая квітка-надія.

На крилах фантазії думки літають
В країну таємної ночі,
Там промінням грають, де любо так сяють
Лагідні веснянії очі.

Там ясні зорі і тихії квіти
Єднаються в дивній розмові,
Там стиха шепочуть зеленії віти,
Там гімни лунають любові.

І квіти, і зорі, й зеленії віти
Проводять розмови кохані
Про вічну силу весни на сім світі,
Про чари потужні весняні.

Si.

Settina.

Сім струн я торкаю, струна по струні,
Нехай мої струни лунають,
Нехай мої співи літають
По рідній коханій моїй стороні.
І, може, де кобза знайдеться,
Що гучно на струни озветься,
На струни, на співи мої негучні.

І, може, заграє та кобза вільніше,
 Ніж тихії струни мої,
 І вільнії гуки єї
 Знайдуть послухання у світі пильніше;
 І буде та кобза -- гучна,
 Та тільки не може вона
 Лунати від струн моїх тихих щиріше.

Зоряне небо.

Зорі, очі весняної ночі!
 Зорі, темряви погляди ясні,
 То лагідні, як очі дівочі,
 То палкії, мов світла прекрасні.

Різко дивлять ся яснії зорі,
 Кожна зірка інакше сіяє, —
 В кого серце у тузі та в горі,
 Той виразно по зорях читає.

Онде зірка палає, мов племінь,
 Білі хмари круг неї, мов гори,
 Не до нас посилá вона промінь,
 Вона дивиться в інші простори....

Інша зіронька личко ховає
 В покривáло прозорее срібне,
 Соромливо на діл поглядає,
 Сипле блідеє проміння др'бне.

Ти, прекрасна Вечірняя зоре!
 Урочисто й лагідно ти сяєш,
 Ти на людське не дивишся горе,
 Тільки щастя й кохання ти знаєш.

Як горить і мигтить інша зірка,
Сріблом міниться іскра чудесна...
Он зоря покотилась, — то гірка
Покотилась сльозина небесна.

Так, сльозина то впала. То плаче
Небо зорями-слізми над нами.
Як тремтить тее світло! неначе
Промовля до нас небо вогнями.

Горда, ясна, огнистая мова!
Льється пробінням річ та велична!
Та ми прагнем лиш людського слова,
І німа для нас книга одвічна...

* * *

Єсть у мене одна
Росначлива, сумна
Одинокая зірка ясна,
Сеї ж ночі дарма
Її кличу, — нема!
Я стою у журбі самотна.

І шукаю в горі
Я тієї зорі:
„Ох зійди, моя зірко лагідна!“
Але зорі мені
Шлють проміння сумні:
„Не шукай її, дівчино бідна!“

* * *

Моя люба зоря ронить в серце мені
Наче сльози, проміння тремтяче,
Рвуть серденько мое ті проміння страшні...
Ох, чого моя зіронька плаче!

* * *

Я сьогодні в тузі, в горі,
 Мов у тяжкім сні, --
 Отруїли ясні зорі
 Сёрденько мені.

Зоря.

В небі місяць зіходить сумний
 Поміж хмарами від свій ховає,
 Його промінь червоний сумний
 Поза хмарами світить-палає.

Мов пожежа на небі горить,
 Землю ж темнії тіні вкривають,
 Ледве промінь прорветься на мить,
 Знову хмари, мов дим, застилають.

Крізь темноту самотно зорить
 Одинокая зірка ясна́я,
 Її промінь так гордо горить,
 Не страшна їй темнота нічна́я!

Гордий промінь в тієї зорі,
 Та в нім туга палає огниста,
 І сіяє та зірка в горі,
 Мов велика сльоза промениста.

Чи над лю́дьми та зірка сумна
 Променистими слізьми ридає?
 Чи того, що самотна вона
 По безмірнім просторі блукає?

Конвалія.

Росла в гаю конвалія
 Під дубом високим,
 Захищалась від негоди
 Під віттям широким.

Та не довго навтішалась
 Конвалія біла,
 І її рука чоловіча
 Віку вкоротила.

Ой понесли конвалію
 У високу салю,
 Понесла її з собою
 Панночка до балю.

Ой на балі веселя
 Музиченька грає,
 Конвалії та музика
 Бідне серце грає.

Тож панночка в веселому
 Вальці закрутилась,
 А в конвалії головка
 Повьяла, схилилась.

Промовила конвалія:
 „Прощай, гаю милий!
 І ти, дубе мій високий,
 Друже мій єдиний!“

Тай замовкла. Байдужою
 Панночка рукою
 Тую квіточку зівьялу
 Кинула до долу.

Може, й тобі, моя панно,
 Колись доведеться
 Згадать тую конвалію.
 Як щастя минеться.

Не довго й ти, моя панно,
 Будеш утішатись,
 Та по баях у веселих
 Таночках зиватись.

Може, колись оцей милій,
 Що так любить дуже, —
 Тебе, квіточку зівьялу,
 Залишить байдуже !...

На провесні.

Не дивуйте, що квітом прекрасним
 Розцвілася дівчина несміла, —
 Так під промінням сонечка ясным
 Розцвітає первісничка біла.

Не дивуйте, що думи глибокі
 Будять речі та сльози пекучі, —
 Так на провесні дзвінкі потоки
 Прудко, гучно збігають із кручі.

Не дивуйте, що серце так рвано,
 Щиро прагне і волі і діла.
 Чули ви, як на провесні рано
 Жайворонкова пісня брєніла?

Contra spem spero!

Гетьте, думи, ви, хмари осінні!
Тож тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть думи сумні!

Я на вбогім, сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.

І від сліз тих горячих розтане
Та кора льодовая, міцна,
Може, квіти зійдуть, і настане
Ще й для мене весела весна.

Я на гору круту кремьяную
Буду камінь важкий підіймать,
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

В довгу, темную нічку невідну
Не стулю ні на хвильку очей,
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.

Я не дам сьому серденьку спати,
Хоч кругом буде тьма та нудьга,
Хоч я буду сама почувати,
Що на груди вже смерть наляга.

Смерть наляже на груди важенько,
Світ застеле суворая мгла,
Але дужче забьється сердёнко, —
Може, лютую смерть подола.

Так! я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! — Геть думи сумні!

* * *

Коли втомлюся я життям щоденним,
Щоденним лихом, що навколо бачу,
Тоді я думку шлю в світá далекі,
Блукає погляд мій в країні мрії.
Що бачу я в далекому просторі?
Прийдешність бачу я, віки потёмні.
Мені ввижається, як в тихім ріднім колі
Старий дідусь навча своїх онуків,
Про давнину справдешні байки править,
Про те, що діялось на нашім світі.
Родинне коло діда оточило,
Сини та дочки, молоді онуки;
Одні уважно, пильно вислухають,
У других тиха мрія в очіх сяє.
Онук що-наймолодший сів близенько
Край діда і слідкує його рухи
Палким, уважним поглядом блискучим.
Дідусь мовляє тихо, урочисто:
„Щасливі дітки, ви, що народились
В лагідний час, в безпечную годину!
Ви слухаєте, мов страшную казку,
Сю розповідь про давні дикі часи.
Так, дітки! світ наш красний, вільний
Темницею здавався давнім людім;

Тай справді, світ сей був тоді темниця :
 В кормигу запрягав народ народа,
 На вільне слово ковано гайдани.
 Пів роду людського не звано лóдьми,
 Зятято йшов війною брат на брата.
 Ви знаєте, що звалося війною ?
 Тоді війною звали братовбійство
 Во імя правди, волі, віри, чести,
 А кроволиття звалося героїством ;
 Убожеством там звали смерть голодну,
 Багатством — награбовані маєтки,
 Простотою — темнóту безпросвітню,
 Ученістю — непевнеє блукання.
 Бездушну помсту звано правосуддям,
 А самоволю деспотичну — правом.
 Веім гордим-пишним честь була і слава,
 Зневаженим-ображеним — погóрда.
 Загинув би напевне люд нещасний,
 Як би погасла та маленька іскра
 Любови братньої, що поміж людьми
 У деяких серцях горіла тихо.
 Та іскра тиха тліла, не вгасала,
 І розгорілася багаттям яєним
 І освітила темную темноту, —
 На нашім світі влáда світла стала !...
 Се розповідали мені старії люде,
 Не за моєї пам'яті було те".
 Так говорив дідусь. — Онук найменший,
 Підвівши чо́ло, яєно подивився,
 Уста тремтіли усміхом утішним.
 „Дідусю ! ти страшні казав нам ба́йки, —
 Я радий, що не бачив лихоліття!“

Мій шлях.

На шлях я вийшла ранньою весною
 І тихий спів несмілий заспівала,
 А хто стрівався на шляху зо мною,
 Того я щирим сёрденьком вітала :
 „Самій не довго збитися з путі,
 Та трудно з неї збитись у гурті“.

Я йду шляхом, пісні свої співаю ;
 Та не шукайте в них прорóчої нау́ки, --
 Ні, голосу я гучного не маю !
 Коли ж хто сльози лє з тяжкóї мўки, --
 Скажу я : „ра́зом плачмо, брате мій!“
 З його плачём я спів зьєднаю свій,

Бо не такі вже гіркі сльози — спільні.
 Коли ж на довгому шляху прийде́ться
 Мені почути співи гучні, вільні, --
 В моїй душі для них луна знайде́ться.
 Сховаю я тоді журбу свою́,
 І пісні вільно́ї жалём не отрую.

Коли я по́гляд свій на небо звóжу, --
 Нові́х зірок на ньóму не шукаю,
 Я там братéрство, рівні́сть, волю тожу
 Крізь чорні хмари вглядіти бажаю, --
 Тих три величні золоті зорі,
 Що людім сяють безліч літ в горі...

Чи тільки те́рни на шляху знайдú,
 Чи стрі́ну може де і квіт барві́стий ?
 Чи до меті́ я певно́ї дійду́,
 Чи без порі́ скінчу́ той шлях терні́стий, --
 Бажаю та́к скінчити́ я свій шлях,
 Як починала : з співом на устах !

В'язень.

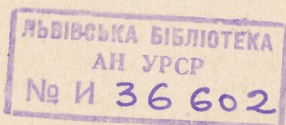
Сидить в темниці в'язень самотній
 І скрізь блукає поглядом смутний:
 То по закуреному, низькому склепінню,
 То по стіні, по брудному камінню.
 Над головою в нього роспустила
 Нудьга свої широкі, сиві крила.

А думка рветься в той широкий світ,
 Його крива тепер весняний цвіт...
 „Забудь той світ! міцна твоя темниця!“
 І думка пада, мов підбита птиця.
 Не плаче бідний в'язень, не ридає,
 Сумний, понурий, край вікна сідає.

Перед вікном широка бита путь,
 По ній чужі байдужі люде йдуть.
 Хто йде, хто йде, — на темницю гляне.
 Холодний погляд! Ох, як серце вяне!
 В темниці тут жива душа конає,
 Ніхто про те не думає, не дбає....

Дорогою йде жінка молодá.
 Якаж сумна, убога та блідá!
 І на руках несе малу дитину,
 Обгорнену в подерту сірячину.
 Якаж вродлива, гарна, мов картина,
 Та безталанная убогая дитина!

Побачив в'язень пару ту й зрадів,
 А тільки вид йому як сніг збілів.
 Ох, се ж його дружина молодая!
 Ох, се ж його дитинька малая!
 „Здоров був, любий!“ — жінка говорила, —
 А в голосі її сльозá брєнїла.

Але весéла й жвáвенька була
 І щebetала дівчинка малá:
 „Кукú, кукú! а де ти? тут, татусю?
 Візьми на руці, поцілуй Марусю!“
 Здавалось, певне, бідному дитяти,
 Що татко жáртами сховавсь за крати.

А татко ручку доні цілував
 І гірким сльозами обливав.
 „Ох, ти ж моє дитя кохане, рідне!“...
 А жінка мовила: „радіє, бідне...
 Мале, — його ще лихо не діймає;
 Вже дрúгий день, як хліба в нас немає.

„В неділю ще за той нещасний хліб
 Остатнюю худобу жид загріб.
 Продав за довг остатнюю корову“....
 І сльози жінці перебили мову;
 До кáміна холодного припала
 І гірко, розпачліво заридала.

Мала дитина почала квилить
 І стиха йісти в матері просить.
 „Прощай!“ промовила понуро мила,
 Дитину до віконця підсадила.
 Татусь, цілуючи свою дитинку,
 Невільничого хліба дав скоринку....

Він погляд свій у слід їм посилав.
 Він і тепер не плакав, не ридав,
 На очіх в нього сльози не блищали, —
 Вони на серце кáменем упали.
 І вьязень руки заломив з журбою:
 „Навіщо ми побралися з тобою!“....

Співець.

Пішно займались багрянні зорі
 Колись на весні,
 Любо лились в пташиному хорі
 Пісні голосні.

Грала промінням, ясним самовітом
 Порання роса,
 І усміхалась весняним привітом
 Натури краса.

Гордо палала троянда роскішна,
 Найкраща з квіток, —
 Барвою й пахом вродливиця пішна
 Красила садок.

А соловейко троянді вродливій
 Так любо співав,
 Голосом дивним співець чарівливий
 Садки розвивав.

Слав до вечірньої зорі прощання,
 Що гасла в горі,
 Ще ж голосніше співав на вітання,
 Порання зорі....

Вже пролетів, немов пташка зальотна,
 Весняний той час,
 Осінь холодная, осінь вільготна
 Панує у нас.

Тихо спускається нічка осіння, —
 Година сумна;
 Місяць холоднее кїда проміння;
 Здалека луна'

Пугача віщого крик — гук єдиний.
 Діброва німа.
 Деж соловейко? деж спів солов'їний?
 Ох деж він? — нема!

В вірїї полінув, де вічная вєсна,
 Натхненний співець.
 Вічно красує там рожка чудесна,
 Там теплий вітрець.

Глухо і смутно кругом на просторі.
 Мій гаю сумний!
 Кинув співець тебе в тузі та в горі,
 Тебє й край рідний.

Тїша така тепер всюди панує.
 Лиш в листі сухім
 Вітер зітха', мов дріада сумує,
 Із жалем глухїм.

Чом я не маю огнистого слова,
 Палкóго, чому?
 Може б та щира, гарячая мова
 Зломила зіму!

І розлягалась би завжди по гаю
 Ясна-голосна
 Пісня, — й розквітла б у рідному краю
 Новая весна.

Та хоч би й крила мені солов'їні,
 І воля своя, —
 Я б не лишїла тебе в самотїні,
 Країно моя!

Розбита чарка.

На весілі бреньять чарочки, —
 Хай здорові живуть молодята!
 Хай живуть, як в гніздечку пташкі,
 Хай кохаються, мов голубята!

На весілі хтось чарку розбив, —
 Молода́ на посаді сумує,
 Молодій смутно чо́ло схилив, —
 Не журіться, то щастя віщує!

На весілі музика гучна,
 То ж то шпáрко та вéсело грає!
 Ох, я знаю, кому́сь то вона
 Безталаннее́ се́рденько крає!

І розбилось від жалю свого
 Серце смутне.... Чи хто тебе чує?
 Чи не скаже хто часом того́,
 Що розбите́є се́рце віщує?

Сосна.

З вітром весняним сосна́ розмовляла
 Вічно-зелена́ сосна́,
 Там я ходила і все вислухала,
 Що говорила вона.
 Ой не „зеленого шума“ співала
 Вічно-сму́тняя сосна....
 Ні, не „зеленого шума“!
 Чулася в гомоні тяжка зимовая дума.
 Ранком зимовим діброва мовчала,
 Наче замéрла сумна́,

Тільки ряснім верховіттям шептала
 Вічно-зелена сосна́ ;
 Там я ходила і все вислухала,
 Що говорила вона, —
 Та не весéлая дума
 Чулася в гомоні то́го „зеленого шума“!...

* * *

Як що при́йде журба́, то не думай єї
 Рознести́ у весéлощах б́учних,
 За столом, де весéлиї друзі твої
 Пють-гуляють при по́кликах ѓучних.

Ти не йди́ в пишний д́ім, де музика бреніть,
 Де танцюють веселі́ї пари, —
 Там ще гірше серде́нько тобі заболить,
 Чóло вкриють ще тя́жчії хмари.

І в людську́ течію́ ти не ва́жся іті́,
 Де юрба́ стоголо́ва як море
 Йде́, хвилює, шуміть, — в ній порі́неш і ти,
 Не розі́деться ж там твоє́ горе́.

Кра́ще йди́ в темний га́й, у зелений розмай,
 Або в поле, де вітер гу́ляє,
 На дозві́ллі із лихом собі́ розмовляй,
 Може там його́ вітром розмає́.

Або пі́сню утні́ голосну́, не смутну́,
 Щоб, мовляв, засмія́лося лихо,
 Проже́неш тоді́ певне потвору́ страшну́,
 І на се́рденьку знов стане́ тихо....

Сафо.

Над хвилями моря, на скелі
Хороша дівчина сидить,
В лавровім вінку вона сяє,
Співецькую ліру держить.

До пісні своєї сумної
На лірі вона приграє.
І з піснею тою — у серці
Велика їй туга встає:

В тій пісні згадала і славу
Величну своєю, красний світ,
Лукавих людей, і кохання,
І зраду, печаль своїх літ,

Надії і рбспач.... дівчина
Зірвала лавровий вінець,
І в хвилях шумлівого моря
Знайшла своїй пісні кінець.

До мого фортепяно.

Елегія.

Мій давній друже! мушу я є тобою
Розстатися надовго.... Жаль мені!
Є тобою звикла я ділитися журбою,
Вповідувать думки веселі і сумні.

Тож при тобі, мій друже давній, вірний,
Пройшло життя дитячєє моє.
Як сяду при тобі я в час вечірний,
Багато спбгадів тоді встає.

Картина повстає: зібравсь гурточок,
 Провадить речі, і співа, й гукá,
 На клавішах твоїх швидкій, гучний таночок
 Чиясь весела вигравá рука.

Та хто се плаче там, в другій хатині?
 Чие ридання стрімане, тяжкє?...
 Не-сила тугу крить такій малій дитині,
 Здавило серце почуття гіркє.

Чогó я плакала тоді, чогó ридала?
 Тоді ж кругом так весело було.....
 Ох, певне, лихо серцем почувáла,
 Що на мене мов хмáра грізна йшло!

Серед недолі, тяжкого тумáну
 Були й для мене проміні ясні.
 Годину мáла не одну кохáну,
 Як забувала всі жалі свої.

Коли я смуток свій на струни клала,
 Зьявлялась ціла зграя красних мрій,
 Веселкою моя надія грала,
 Далєко линув думок лєхкий рій.

Від мене, друже, не таїв нічого!
 Свої всі гукки ти мені віддавав,
 На тяжкєє страждання серця мого
 Мені лагідную потіху слав.

Розстаємось надовго ми с тобою!
 Зостанешся ти в самоті німій,
 А я не матиму де дітися з журбою....
 Прощай же, давній, любий друже мій!

Досвітні огні.

Ніч темна людей всіх потёмлених скрила
 Під чорні, широкії крила.
 Погасли вечірні огні,
 Усі спочивають у сні.
 Всіх владарка ніч покорила.

Хто спить, хто не спить, — покорись темній силі!
 Щасливий, хто сні має милі!
 Від мене сон милий тіка....
 Навколо темнота тяжка,
 Навколо все єнить, як в могилі.

Роскинула темная ніч свої чари,
 Налінули сні, мов ті хмари,
 Мов чорнії хмари страшні,
 І сняться мені все дивні
 Привіддя, непевні чвари.

Привіддя лихі мені душу гнітили,
 Повстати ж не мала я сили...
 Зненацька проміння ясні
 Од сну пробудило мене, —
 Досвітні огні засвітили!

Досвітні огні переможні, урочі
 Прорізали темряву ночі,
 Ще соняшні промінні сплять, —
 Досвітні огні вже горять,
 То світять їх люде робочі.

Вставай, хто живий, в кого думка повстала!
 Година для праці настала!
 Не бійся досвітньої мгли, —
 Досвітній огонь запали,
 Коли ще зоря не заграла.

З віконечок леться стяга́ та просві́тла, —
 Одрадість у серці розкві́тла.
 Огні́ золоті́ї мигтять,
 Одважним промі́нням зорять,
 Мов кличуть: до праці! до сві́тла!

В магази́ні кві́ток.

В великому місті в розкішну те́плицю
 Дівчина прийшла́ молода,
 Бо серцем почула весну́ чарівницю,
 Шуміла весняна вода.

І ледве струмкі задзвеніли спі́вочі,
 Пташкі́ заспівали дрі́бні, —
 Вчувались дівчи́ні веснянки дівочі,
 Ввижались ді́рови рідні.

І ледве нату́ру зо сну зімово́го
 Збудив поці́лунок весни, —
 Дівчина запра́гнула рясту дрі́бно́го,
 Ї́й пролі́ски снілись ясні.

Тепер вона тут, в сі́й розкішній сві́тлиці.,
 Ох, що се так серце стиска́?
 Як душно, як тісно, немов у темні́ці!
 Сей пах мов отрута яка!

В те́плиці між кві́тами скрі́зь похожає
 Гу́рток панночо́к і пані́в.
 Дівчи́на круго́м погляда, уважає,
 І по́гляд є́ї посмутні́в:

Все кві́ти розкішні.... Дівчи́на зітхнула,
 „Чим могу́ паня́нці служи́ть?“

Зненацька чийсь голос дівчина почула, —
То крámар паничик біжить.

„Чи є в сій теплиці веснянії квіти?“
Питає дівчина його.

„А як же! є різні, — чим маю служити?
Тут можна набути всього:

„Ось є гіацинти, нарциси і рожі,
Азалії є запаšní,

„Конвалії свіжі, фіялочки гожі“....
— „Ні, пролісків треба мені“....

Здивовано глянув панич; зашарілось
Дівчині обличчя блідé.

„То панночці пролісків простих схотілось?
„Йїх в місті немає ніде!

Тут тільки садóві квітки.“ — „Дуже шкода.“ —
І вийшла дівчина смутна.

„Тут мійські розкóші! тут мійська вигóда!“
Вертає до дому сумна.

Зустрілась їй жінка, на плечіх похилих
Несе щось, убога така.

— „Чи купите, панночко, пролісків білих?“ —
Тремтить із квітками рука.

— Звичайне! А звідки, я вас попитаю,
Взяли ви сі квіти свої? —

— „Та сила ж квіток тепер всюди по гаю!
Се тут“.... Та не чула йїї

Дівчина. Згадала околиці рідні:
Скрізь квіти, ряс, ясна роса....

На проліски білі, на квіти лагідні
Скотилася тихо сльоза....

Надія.

Ні долі ні волі у мене нема
Зосталася тільки надія одна :

Надія вернутись ще раз на Україну,
Поглянуть іще раз на рідну країну,

Поглянуть іще раз на синій Дніпро. —
Там жити, чі вмерти, мені все їдно ;

Поглянуть іще раз на степ, могилкі,
В останнє згадати палкії гадкі....

Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна.

Сльози-перли.

(Посвята Іванові Франкові.)

I.

Сторононько рідна! коханий мій краю!
Чого все замовкло в тобі, занімало?
Де-не-де озветься пташина несміло,
Немов перед бурею в темному гаю,
І знову замовкне.... як глухо, як тихо....
Ой лихо!

Ой де ж бо ти, воле, ти зоре таємна?
Чому ти не зійдеш на землю із неба?
Осяяти землю безщасною треба!
Ти бачиш, як все в нас покрила ніч темна?
Ти чуєш, як правду неправда скрізь бере?
Ой горе!

О люде мій бідний, моя ти родино,
Браті мої вбогі, закуті в кайдани!
Палають страшні, незагойні рани
На лоні у тебе, моя Україно!
Кормигу тяжку хто розбить нам pomoже?
Ой Боже!

Коли ж се минеться? Чи згинем без долі?
Прокляття рукам, що спадають без сили!
Навіщо родитись і жити в могилі?
Як маємо жити в ганебній неволі,
Хай смертна темнота нам очі застеле!
Ой леле!

II.

Україно! плачу слізьми над тобою....
 Неделе моя! що допоможе ся туга?
 Що вдію для тебе сією тяжкою журбою?
 Гай, гай, невелика послуга!

Ох, слёзи палкі — вони душу палили,
 Сліди полишили огнисті на віки.
 Ті жалі гіркії — вони мені серце зв'ялили!
 Деремні для нього всі ліки.

Чи ж мало нас плаче такими слёзами?
 Чи можем ми, діти, веселими бути.
 Як ненька в недолі, в нужді, побивається нами?
 Деж тута веселого слова здобути?

Говорять, що матері слёзи гарячі
 І тверде, міцнєє каміння проймають;
 Невже найциріші кривавії слёзи дитячі
 Ніякої сили не мають?

III.

Всі наші слёзи тугою палкою
 Спадуть на серце, серце запалає...
 Нехай палає, не дає спокою,
 Поки душа терпіти силу має.

Коли ж не стане сили, коли туга
 Вразить у-край те сёрденько замліле,
 Тоді душа повстане недолуга,
 Її розбудить сёрденько зболіле.

Як же повстане — їй не буде вшину,
 Заснути знов, як перш, вона не зможе,
 Вона боротись буде до загину:
 Або загине, або переможе.

Або погибель, або перемога,
Сі дві дороги перед нами стане....
Котра з сих двох нам судиться дорога?....
Дарма! повстанем, бо душа повстане.

Так, плачмо браття! мало ще наруги,
Бо ще душа терпіти силу має:
Хай серце плаче, б'ється, рветься з туги,
Хай не дає спокою, хай палає!

С О Н.

(Посвята Александрі С—вій).

Був сон мені колись: богиню яєну
Фантазії вбачали мої очі,
І друга любого подóбу красну
Богиня прийняла тієї ночі:

Той самий віраз і усмішка мила,
Той самий погляд довгий, розумливий,
На плечіх лиш барвисті мала крила,
Вінець над чо́лом з лавру святобливий.

Вона іде! Неперемóжна сила
Мене примушує за нею простувати
По темних, т'сних ходниках. Вступила
Вона в якісь таємні палати.

Чи то свята будова, чи темниця?
Високеє і темнеє склепіння,
Одно віконце, вузьке, мов стрільниця, —
Крізь нього сиплеться бліде проміння,

І падає на стіну; височенний
Орган стоїть там, наче скеля дика,
Де був прикований Тітан страшений,
Що забажав освіти чоловіка.

Спинилася богиня і за руку
Взяла мене, і словом говорила:
„Вважай, і пам'ятай мої слова й науку:
Тó світовій орган, і доля так судила,

Що тільки раз він має гук подати,
 Страшний той гук, потужний і величний
 По всіх країнах має залунати
 І перекинути світовий стрій одвічний.

Страшне повстане скрізь землі рушення
 І з громом упадуть міцні будови.
 Великий буде жах, велике й визволення!
 Тоді спадуть всесвітні окупи.

І правда лавром чоло уквітчає,
 І згине зло, укриване віками.
 В честь волі нової хвалу співець заграє
 На вільних струнах вільними руками!

Тож слухай: ти орган порушити можеш
 Не дужою, та смілою рукою,
 Всесвітнє зло тим гуком переможеш,
 Здобудеш для землі і щастя і спокою.

Та знай: твоє життя так миттю згасне,
 Як блискавка, що перед громом свіне;
 Не для тебе те світло правди ясне,
 Що світ осяє, ні! життя твоє загине!

І вільні струни славити не будуть
 Ні твого ймення, ані твого діла,
 Щасливії нещасною забудуть,
 Не буде вкрита лаврами могила!

Промовила і зникла. В самотині
 Я застаюся розважати-гадати,
 Як визволить той гук, що замкнений в скеліні,
 Що має гучно в світі залунати?

Тут настунила чорна тьма без сонця.
 Я в розпачі ламаю руки, плачу,

Богиню кличу.... Коли се з віконця
Я бачу світло, ясний промінь бачу!

Той промінь думки просвітив нездольні.
Ще хвиля, й світ весь затремтить від гуку, —
Зрадіють всі невірники бездольні....
Та щó се нагле затримало руку?

Ох, я ж загинуть маю!... І від страху,
Від жалю розум наче хмари вкрили.
Як тяжко! мов серце повне жаху:
Умру без слави, навіть без могили!...

І я стою, неначе скам'яніла.
Знебула думка вже не розважає...
Щó се?... немов би пісня забрєніла,
Здалека, мов би цілий хор ридає.

Глибока, тиха, нерозважна туга
Вникає в серце, каменем лягає;
Ридає хор, мов дикий вітер з луга,
А темрява склепіння застилає.

З віконця ледве-ледве блісне промінь;
Ті хмари темні давлять мою душу,
А серце палють мов жерущий племінь.
Ні, гук страшний я відобути мущу!

Хай я загину, та хай сяє мило
Над людьми сонцем правда і надія!
Зважливо простягаю руку, сміло....
І прокидаюсь. Так! то сон був.... мрія!

Сон літньої ночі.

(Посвята М. Ставиському.)

Сон літньої ночі колись мені снівся.
Коротка та літня нічка була,
І сон був короткий, — він хутко змінився
І зник, як на сході зоря розевіла.

Чудова мрія розкішна та ясна
Кохано в ту ніч обгорнула мене,
Приснилась мені люба доля прекрасна,
Приснилось невидане щастя дивне.

Була я щаслива, безмірно щаслива;
Приснилось мені.... та того не списать!
Де в світі є мова така чарівлива,
Щоб справжнєє щастя могла розказать?

Та сон був короткий. Ранесенько-рано
Вже зникла рожева мрія моя,
Туди полинула, де грала кохано
Злотисто-рожева світова зоря.

Поглянула я, що вже нічка зникала,
І душу мою обгорнула печаль,
І тихо-тихесенько я промовляла:
„Сон літньої ночі! мені тебе жаль!...“

Я щастя не маю і в мріях не бачу,
Бо інші мрії у серці ношу;
Коли я часами журюся і плачу, —
Я щастя у долі тоді не прошу.

Для інших і доля і щастя хай буде,
 Собі я бажаю не сну, а життя, —
 Хто зб сну прокінувся, хай щастя забуде,
 Йому вже до щастя нема воріття!

Сонет.

* * *

Натура гине — вся в оздобах, в золоті,
 Останній усміх ясний посила
 І краскою непевною пала,
 Немов коняюча вродлівиця в сухоті.

* * *

Недавно ще була вона в турботі,
 Жила і працею щаслива була;
 Тепер остатні дарунки роздала
 І тихо уміра.... кінець єї работі!

* * *

Спокійно уміра і листом покриває
 Росинки білії, ті сльози самотні
 Від сонця ясного і від людей ховає.

* * *

Натура лє ті сльози таємні,
 Тогб, що хутко ляже в смертнім сні,
 В холодній, білій сніговій труні....

4-го Листопаду, 1890 р.

На Роковини Шевченка.

Колись нашу рідну хату
 Тёмрява вкривала,
 А чужа сусідська хата
 Світлами сіяла.

Багатіла чужа хата,
 Лиха там не знали; —
 Туди й наші українці
 Дари доношали.

Та минав ти, наш Кобзарю,
 Чужії пороги,
 Орав свою вбогу ниву,
 Рідні перелоги.

Гомоніла твоя кобза
 Гучною струною,
 В кожному серці одбивалась
 Чистою луною.

Спочиваєш ти, наш батьку,
 Тихо в домовині,
 Та збудила твоя пісня
 Думки на Україні.

Хай же промінь твоїх думок
 Поміж нами сяє, —
 „Огню іскра великого“
 По вік не згасає!

Щоб між нами не вгасало
 Проміння величне,
 Ти „поставив на сторожі“
 Слово твоє вічне.

Ми, як ти, минати будем
 Чужії пороги,
 Орать будем свої ниви,
 Рідні перелogi.

* * *

Скрізь плач і стогін, і ридання,
 Несмілі поклики, слабї,
 На долю марні нарікання
 І чола схилені в журбі.

Над давнім лихом України
 Жалкуем-тужим в кожний час,
 З плачём ждемо тії годїни,
 Коли спадуть кайдани з нас.

Ті сльози розстроюють рани,
 Загоїтись їм не дадуть.
 Заржавіють від сліз кайдани,
 Са ми ж ніколи не спадуть!

Нащо даремнії скорботи?
 Назад нема нам воріття!
 Берімось краще до роботи,
 Змагаймось за нове життя!

До Натури.

Натуро матінко! я на твоєму лоні
 Дитячі радощі і горе виливала,
 І матірью тебе я щиро звала,
 С подякою складаючи долоні.

Ти іскру божую збудила в моїх грудях;
 Надія, — їй же першу пісню я співала, —
 Мені провідною зорею стала,
 І з нею буду я добра шукати в людях.

Колиж почую я, що промінь погасає
 Надії милої, — тоді, Натуро ненько,
 Прийми моє знебулеє серденько
 І проміння нове нехай йому засяє!

Вечірня година.

(Коханій мамі.)

Уже скотилось із неба сонце,
 Заглянув місяць в моє віконце.
 Вже засвітились у небі зорі,
 Усе заснуло, заснуло й горе.
 Вийду в садочок та погуляю,
 При місячєньку тай заспіваю.
 Як же тут гарно, як же тут тихо,
 В таку годину забудеш лихо!
 Кругом садочки, біленькі хати,
 І соловейка в гаю чувати.
 Ой чи так красно в якій країні,
 Як тут, на нашій рідній Волині!
 Ніч обгорнула біленькі хати,
 Немов маленьких діточок мати,
 Вітрець весняний тихенько дише,
 Немов діток тих до сну колише.

Завітання.

В темну безсонную ніч, в передсвітнюю чорну
 [годину,
 Втомленим очам моїм вельми дивна поява з'явилась:
 Темно-червонеє світло, неначе той одблиск пожежі,
 Лихо віщуючий, темряву ночі розсунув.
 В світлі з'явилася генія темная постать.
 Довга та чорная шата мов хмара його покривала
 І хвилювала в повітрі, як море в негоду,
 Сталі холодної пбліском крила широкі ясніли;
 Кучері чорні та довгі спадали на плечі.
 В темних та гострих очах його погляд непевний
 [світився, —
 Сумно дивився в простор і палкії лилися з них
 [сльози.
 Горе тому, в чье серце ті сльози огнистії кануть!
 Лихо та горе, всесвітню нікчемність побачить він
 [разом,
 В серці в його запалає той племінь страшений,
 [жерущий,
 Що у очах отих жервіє, — і безнадійність
 Тяжка, понура обгорне його наче хмара осіння.
 Скóвана жахом, я погляд спустила до долу.
 Він же промчав, наче вітер, і зник у просторі.
 Темрява знов залягла, ще чорніша, ще глибша.

— — —
 Вечер був місячний, ясний, і зорі лагідно сіяли;
 Тихо було у повітрі, вітрець тільки часом
 Лехким крильцём повівав — і далёко, далёко
 Із за гори десь донóсився гук від вечірнього дзвона.
 Довгая біла стягá простелілась від срібного сяйва
 В хаті моїй, — надто ясно вже світич рогатий
 Ночі тієї світив. Тінь якась у сяйві з'явилась,
 Лехка, блакітна, прозора і невиразна як мрія.
 Геній то був, але теній не той, що з'являвся
 Темної ночі тоді, коли жахом сковав мою душу.

Тихо стояв він, і ледве що маяла шата прозора ;
 Кучері ясні, лехкі вилися над чоблом лагідним,
 Білії крила сріблясті леліли у місячнім сяйві.
 Ясні очі були, і погляд їх був наче промінь ;
 Любо веміхався, від усміху того у серці
 Радісна, тиха надія, мов квітка лілеї, розквітла.
 Людська недоля будила не рósпач в мені, а бажання
 Кращої долі, яснішої, — той ідеал мені сяяв
 В погляді янім і серце за ним поривалося лінуть.
 Він подивився на мене журливо — і серцем я вчула,
 Що у небесні простори не сіла моя ще полінуть...
 Зник він, як мрія, як срібний туман проти сонця.
 Зоря на небі рожева уже починала займатись,
 Із за гори десь донóсився гук від далеко дзвона....

На давній мотив.

— На добридень, ти моя голубко! —
 „На добридень, мій коханий друже!“
 — Що ж сьогодні снилось тобі, любко? —
 „Сон приснився та дивненький дуже.“
 — Що-ж за диво снилось тобі, мила? —
 „Мені снились білії лелії“....
 — Тішся, мила, бо лелія біла —
 Квітка чистої та любої надії! —
 „Мені снились білії лелії,
 Що хитались в місячному світлі,
 Мов гадали чарівнії мрії,
 І пишались, гордії, розквітлі.
 „І сіяли дивною красою,
 Мов непевні, чарівнічі квіти,

І блищали ясною росою,
Що горіла наче самоцвіти.

„Пристипила я до квітів ближче, —
Всі малії раптом затремтіли,
Почали хилитись нижче, нижче,
Тай пожовкли, далі почорніли.

„І з лелій тих чорних поспадали
Всі блискучі самоцвітні роси,
На травиці схиленій лежали,
Наче дрібні та рясні сльози...“

— Дивний сон твій, любко моя гожа....
А мені червоні снились рожі, —
„Тішся милий, бо червона рожа
То кохання квітка та роскоші!“

— Мені снілося: червоні рожі
Пломеніли в промені злотистім
І були на райські квіти схожі, —
Запашні, з листячком барвістим.

Так чудово рожі паленіли
Від кохання й радощі ясної,
І цвіли, тремтіли та горіли
Від жаги палкої, таємної.

Пристипив я до одної рожі,
Пригорнуть її хтів до серденька, —
Зблідли раптом рожі прехороші
І найкраща роженька ясненька.

І умилась буйною росою
Та моя найкраща рожа мила,
Мов підтята гострою косою
Полягла мені до ніг змарніла... —

Засмутілась пара молоденька,
Зрозуміти снів своїх не може,
І до дому поверта смутнінька.
Дай їм, Боже, щоб було все гоже!...

Пісня.

Чи є кращі між квітками
Та над весняні?
Чи є в життю кращі літа
Та над молодії?

Не всихайте пишні квіти!
Цвітій хоч до літа!
Пождіть літа, доля прийде,
Не тікайте з світа!

Двічі на рік пишні квіти
Та не процвітають;
В життю літа найкращії
Двічі не бувають.

Та ще ж квіти не посохли,
Рута зелененька, —
Не журися дівчинонько,
Ще ж ти молоденька.

У ПУТЬ!

(На мотив Шумана.*)

Хвилини йдуть,
 Пора у путь!
 Прощай рідний краю!
 Вже хутко я підú.
 Тут долі не маю, —
 На чужині знайдú.

Шукатиму долі в далекій стороні!
 Вперед! прагну волі, у світ пора мені!
 Бо літа не ждуть....
 Пора мені в путь!

Прощай товариство, родину-рідна!
 Прощай, моя люба дружино смутна!
 Я може на віки іду в чужий край....
 Прощай! — добрим словом мене спогадай!
 Я йду, тверда звага
 Веде мене на шлях,
 У серці одвага,
 Хоч сльози на очах....

В далекій чужині
 Я сили наберуєь
 Служити країні,
 Або не вернуєь....
 Я все покидаю: садочки ряєні,
 І темні діброви, і ниви яєні;
 З собою несу я лиш рідні пієні.

Пора у путь,
 Хвилини йдуть!....

*) Wanderlied. Schumann Pianoforte-Album.

Шумлять на прощання
 Зелениї лугі,
 Летять розставання
 Хвилини дорогі!....
 Хоч тяжко країну
 Рідную покидать,
 Я йду на чужину,
 Я мушу поспішати.

Далекая путь,
 Хвилини не ждуть!

Остання пісня Марії Стюарт.

„Que suis je, hélas!....“

Що я тепер, о Боже! жить мені для чого?
 Слаба, мов тіло, в котрім серця вже нема,
 Тінь марна я, мене жаль-туга обійма,
 Самої смерти прагну, — більше вже нічого.

*

*

*

Не будьте вороги, ненавистні до того,
 Хто в серці замірів владарних не здійма,
 Бо муку більшую, ніж має сил, прийма; —
 Не довго втримувати вам лютисть серця свого!

*

*

*

Згадайте, друзі, — ві, котрі мене любили, —
 Що я без щастя-долі у життю сьому
 Нічого доброго зробить не мала сили;

*

*

*

Кінця бажайте безталанню моєму,
 Бо вже коли я тут недолі досьить маю,
 Хай буду я щаслива там, у іншим краю!

II.

11

Подоріжжє до моря.

(Посвята сім'ї Михайла Ф. Комарова).

I.

Прощай, Волинь! прощай, рідний куточок!
Менé від тебе доленька женé,
Немов од дерева одірваний листочок....
І мчить залізний велитень мене.
Передо мною кілими чудові
Натура стеле, — темніі луги,
Славути красної борі соснові
І Случі рідної веселі берегі.
Снується краєвидів плетениця,
Розтопленим сріблóm блищать річкі, —
Тож матінка натура чарівниця
Розмотує свої стобарвніі ниткі.

II.

Дáлі, все дáлі! он лáтані нівви,
Наче плахті, — навкругі розляглись;
Пóтім укрили все хмари ті сиві
Ду́шного диму, з очей скрився ліс,
Гори веселі й зелені долини
Згинули раптом, як любії сні;
Ще за годину, і ще за хвилину
Будуть далéко, далéко вони!....

Щастя колишнього хвилі злотисті
Час так швидкій пожерá, мов огонь, —
Гінуть ті хвилі, мов квіти барвисті,
Тільки й згадаєш: „ох, милий був сон!“....

III.

Красо́ України, Подо́лля!
 Розкинулось мило, недбало!
 Здається, що зроду недоля,
 Що горе тебе не знавало!

Он де ба́лочка весела,
 В ній хороші, красні села,
 Там хати садками вкриті,
 Срібним ма́ревом повиті,
 Коло сел стоять топілі,
 Розмовляють з вітром в полі.

Хвилюють лані золоті,
 Здається, без краю, — аж знову
 Борі величезні, густі
 Провадять таємну розмову.

Он ярочки зелененькі,
 Стежечкі по них маленькі,
 Перевіті, мов стрічечки,
 Збігаються до річечки,
 Річка пліне, берег рвучи,
 Дале, дале похід кручи....

Красо́ України, Подо́лля!
 Роскинулось мило, недбало!
 Здається, що зроду недоля,
 Що горе тебе не знавало!....

IV.

Сонечко ветало, прокинулось ясне,
 Грає вогнем, променіє,
 І по степу розлива своє світлонько красне,
 Степ від його червоніє.
 Світлом рожевим там степ паленіє,
 Промінь де ллється искристий,
 Тільки туман на заході суворо синіє,
 Там заляга він, росистий.

Он степове село розляглося
 В балці веселій та милій,
 Ясно-блакитним туманом воно повилося,
 Тільки на хатоньці білій
 Видно зеленую стріху. А далі, — де гляну, —
 Далі все степ той без краю,
 Тільки вітряк виринає де-не-де з туману;
 Часом могилу стріваю.
 В небі блакитнім ніде ні хмаринки, —
 Тихо, і вітер не віє.
 Де не погляну, ніде ні билинки,
 Тиха травиця леліє....

V.

Велике місто. Будинки високі,
 Людей тих — без ліку!
 Веселую чуто музику.
 Розходяться людські лави широкі,
 Скрізь видно ту юрбу велику.

І все чужина! ох, біда самотньому
 У місті широкім
 Себе почувать одиноким!
 І добре, хто має к багаттю чийому
 Склонитися слухом і оком.

Тож добрії люде мене привітали
 В далекій країні,
 Там друга в прихильній дівчині
 Знайшла я. І моря красу споглядали
 Нераз ми при тихій годині.

На тихому небі забліснули зорі,
 Огні запалали
 У місті. Ми тихо стояли,
 Дивились, як ясно на темному морі
 Незлічені світла сіяли.

В широкім просторі губилося око,
 А думка питала,
 Дё щастя шукать вона мала,
 Любові й надії, — у небі високо?
 Чи в морі спокою-б шукала?

Ні, думко! дарёмне в світóвiм просторі
 Притулку шукати,
 В безодню дарма поринати;
 Любов і надія не в зорях, не в морі, —
 Між лю́дми поради питати!

Шукай, може душу там знайдеш де щиру
 І розум величний;
 Де правди не згас промінь пішний,
 Там треба шукати любові та миру.
 Спокій же знайдеш колись вічний!...

VI.

Далі, далі від дúшного міста!
 Серце прагне буять на просторі!
 Бачу здалека, — хвиля искриста
 Грає вільно по синьому морі.
 Тож сповнілось мені те бажання, —
 Подались ми на море хутенько
 І по хвилях морських погуляння
 Почали ми в неділю раненько.
 А у тую неділеньку рано
 Синє море чудово так грає,
 Його сонечко пестить кохано,
 Красним-ясним промінням вітає.
 Що біліє отам на роздоллі?
 Чи хмариночка легкая, біла
 Геть по небі гуляє по волі?
 Чи на човні то білі вітрила?

В морі хвиля за хвилею ріне,
Море наче здіймається в гору,
А склепіння небеснеє сине
Краї свій ясний купає у морю.

Світло там простяглося від сходу, —
Очі вабить стяга та искриста;
Корабель наш розрізує воду —
І дорога блакитно перлиста
Зостається широка за нами,
Геть далеко розкочує хвилі,
Що сердито трясуть гребінями.
Наче гривами коні ті білі.

А здалека, отам на заході,
Срібнокудрії хвилі кивають, —
„Нереїди“ при соняшнім сході
Промінь рання таночком стривають...

І танцюють химерно та лехко, —
Ось близенько вже видно ту зграю,
Аж і знов одкотилась далеко,
Теж біліє в туманному краю...

Море, море! без краю просторе,
Руху повне і разом спокою!
Забуваю і щастя і горе,
Все наземне, — з'єднатись з тобою

Я жадаю на час, на годину,
Щоб не бачить нічого на світі,
Тільки бачить осяйну долину
І губитись в прозорій блакиті!

VII.

Ой високо сонце в яснім небі стало,
Гаряче проміння тай порозенцало.
По хвилях блакитних пливе човен прудко.
От і берег видко! прибули ми хутко.
Ой вже сонечко яснее та стало на межі,
Освітило Аккерманські турецькі вежі.

Ходім же турецький за́мок оглядати,
 Щоб нашу і славу, і лихо згадати, —
 Згадать давню славу, козацькую волю,
 І тяжку недолю, турецьку неволю.
 Тут колись гуляла до́ля — і воля кривава,
 Тяжко-важко доставалась та сумная слава!

Сі круглі вежі й високі мури —
 Страшні та суворі, непевні, понурі.
 І скрізь у тих мурах стрільниці-бойниці,
 При вежах тих сумні „темні-темниці.“
 В сіх темницях колись наші та приймали горе,
 Слали думки крилаті через синє море....

У темних темницях нема ні віконця,
 Не видко з них світла, ні ясного сонця;
 А світ такий красний, хороший, розкішний!
 Під ясним промінням лиман такий пишний:
 Його хвиля край берега ясно так синіє,
 А де-далі ледве-ледве, мов туман, леліє.

Глянуть на лиман той, — втішається око!
 Колись його хвилі вкривались широко
 Тими байдаками, лехкими чайками,
 Що плили на сей бік та за козаками:
 Швидко рідних визволяти, козаки летіли,
 За мурами високими ворог тремтіли....

Славо, наша згубо! славо наша мати!
 Тяжко зажуритись, як тебе згадати!
 Кривью обкипіла вся наша давнина,
 Кривью затопила долю Україна.
 Ой лимане-лиманочку, хвиле каламутна!
 Де поділась наша воля, слава наша смутна?

Чи на теж козацтво гинуло в неволі,
 Побивалось тяжко, шукаючи долі,
 Чи на те лилися криваві ріки,
 Щоб усе пропало й забулось на віки?
 Та коли судилось марне лицарям загинуть,
 То невже про них і гадку нащадки закинуть?....

Все мина!... Від слави давньої давніни
 Лиц zostались вежі та німії стіни!
 Де ходили люті турки-яничари,
 Там пасуться мирні овечок отари....

Де полягла козацькая голова думлива,
 Виріс там будяк колючий та глуха кропива.

Виросла там квітка у темниці, в ямі,
 Ми її зірвали, — нехай буде з нами!
 Квітка тая, може, виросла з якого
 Козацького серця, щірого, палкого?....

Чи гадав той козаченько йдучи на чужину,
 Що вернеться з його серця квітка на Україну?...

Сумно тут усюди, так пусто, так глухо,
 У цілому замку немає ні духа,
 Коло брами тільки мінарет тоненький,
 Там курінь приладив вівчарь молоденький.

Та в курені-мінареті вівчаря немає, —
 Он він з вежі високої на діл поглядає.

З високої вежі вівчарику видко,
 Як котяться хвилі лиманові швидко,
 А далі зникають у синьому морі...
 Вівчарика погляд блукає в просторі.

Має він простор широкій для думок та гадок!
 Що то він тепер гадає, лицарський нащадок?....

VIII.

Вже сонечко в море сідá;
 У тихому морі темніє;
 Прозора, глибока вода
 Немов оксаміт зеленіє.

На хвилях зелених тремтять
 Червонії іскри блискучі
 І яним огнем миготять,
 Мов блискавка з темної тучі.

А де корабель наш пробіг,
 Дорога там довга й широка
 Біліє як мармор, як сніг,
 І ледве примітно для ока

Рожевіє тінистий край;
 То іскра заблісне, то згасне...
 Ось промінь остатній!.... Прощай,
 Веселеє сонечко ясне!

IX.

Кінець подорожі, —
 Вже зіроньки гожі
 Сіяють на небі ясному,
 І вже височенько
 Ясний місяченько. —
 Вже хутко прибудем до дому.

Огні незліченні,
 Мов стрічки огненні.
 До моря спускаються з міста,
 А в пристані грає,
 Огнями сіяє
 Корабликів згряя барвіста.

За час, за годину,
 Тебе я покину,
 Величчєє море таємне!
 І знов мене прийме,
 Огорне, обійме
 Щоденщина й лихо наземне.

І в рідному краю
 Нераз спогадаю
 Часини сі любі та милі!
 Прощай, синє море,
 Безкрає, просторе, —
 Ви гордії, вольнії хвилі!
 1888 р.

Самсон.

(На біблейську тему.)

I.

Кому се так квітками та вінками,

Та щитям гордеє чоло вінчають?

Кого то співками веселими й танками

Ізраельські дівчата зустрічають?

То йде Самсон, веде потужні лави

З кривавого, страшного бойовіська;

Він залучив собі багато слави, —

В сей день розбив він філістимське військо.

І бачить він: там під горою в доли

Стіна його господи забіліла.

Йому назустріч, у жіночому околі,

Іде його хороша Даліла.

Стрункий, високий стан, мов пальма в гаю,

Мов у газелі, ясні очи чорні

У Філістимлянки; її з рідного краю

Взяли Самсона руки непоборні.

Вона веде його з собою у палати,

Провадить щирю, любую розмову;

Що перемогу славную волів послати,

Вона у голос вихваля Єгову.

Самсонови дивні здались слова дружини,

І він спитав свою Далілу любу:

— За тебе дякуєш ти Бога сеї днини,

Що він післав твоєму люду згубу?

— Чужа для мене мого люду доля!

Твої для мене стали рідні люде!

Твоя, Самсоне, лиш єдина воля —
 Для мене завжди наймиліїша буде!
 Для тебе відцуралась я родини!
 Хочь-би збулася я і батька й брата, —
 Кохання нашого щасливії години
 Були-б для мене милая заплата!

— Даліло, мила, за твоє кохання
 Чим можу я тебе нагородити?
 Скажи, повідай, моя зоре, те бажання
 Хоч-би загинуть — мушу я вволити!

— Не хочу, милий, я твої згуби!

І за любов любови лиш бажую:

Щоб не таїв від мене ти нічого, любий,

І щоб усе сказав, що я тепер питаю.

— Даліло! більш як я — любить ніхто не може!

Яка-ж у мене є від тебе таємниця?!

Питай! клянусь тобі у тім на імення Боже,

Скажу тобі я все, — ти дум моїх цариця!

— Ото-ж тебе тепер я запитаю,

Коли ти дав мені ту обіцянку милу:

Чи завжди, як тепер, ти був найдужчий в краю?

І звідки мавш ти таку велику силу?

Я ще дівчиною була в своїй оселі,

Як слава йшла про тебе поміж нами,

Тоді ти ще отам у лісі, коло скелі,

Пас батьківські стада із пастухами.

Мовляли, йшов якось ти гаєм темним з дому,

Без зброї у руках, без сагайдака, —

Аж ось в гаю від реву, мов від грому,

Звірина й птиця затремтіла всяка;

Рикаючи й трясучи головою

Спинився лев біля тебе близенько, —

Ти-ж необорною схопив його рукою,

Й на двоє розірвав, мов козеня маленьке!

А потім, — памятаєш ту годину?

Наш люд напав на вашу Палестину

Тоді надію у тобі єдину
 Ізраель мав — і ти обороняв країну.
 Та далі вже не сила боронитись
 Вам стало, — почали вже знемагати;
 Пообіцявся-ж ворог відступитись,
 Як згодиться твій люд тебе віддати.

— І згодивсь я, бо люд почав благати,
 Щоб визволив! Хвиль скільки я вагався,
 А потім дужі руки дав собі звязати
 І сам в неволю ворогам віддався.
 Як привели-ж мене у стан ворожий,
 І я почув, як вороги знущались,
 Я розгнівивсь тоді, в мене вступив дух Божий,
 Мов льон горілий пута всі розпались.

Після схопив я щелепи ослині,
 Що коло мене там лежали долі,
 Багато ворогів поклав я по долині,
 Котрі-ж зістались, розігнав по полі.
 — Скажи-ж ти, звідки сила та безмірна,
 Що рівної нема їй в Палестині?
 Ти обіцяв, — обітниця хай буде вірна!
 Тепера мусиш ти сказать дружині!

— Ні, милая, лиші своє бажання!
 Не можу я тобі відповідати:
 Не відповім нікому я на те питання,
 Хоч-би питала в мене рідна мати.
 І мовила хорошая Даліла,
 Схиливши голову на руку гарну:
 — Казав, що все вволиш, про що-б я не просила...
 Питаю-ж я таку дрібницю марну!...

Самсонови докірлива та мова
 У серці тяжко, гостро віддається,
 І хоч не мовить він коханій ані слова,
 Та звага твердая вже подається....
 Вона-ж вмовля його лагідними речами
 І прилуча до пестощів благання,

На личку усміх ясний бореться з сльозами,
Що сяють в очах, мов роса порання.

Перед сльозами і благанням ревним
Холодна втримливість як віск розтала, —
Самсон зняв річ до неї волосом непевним,
І таємничо мова залунала :

— Ти хочеш знати, звідки моя сила...

Тож знай: я Богом змалу був обраний,
І вже в той день, як мене мати породила,
Я назореем Божим був названий.

І кучерів моїх ще з того часу
Холоднее залізо не стинало.
І завжди я носив сьвятую ту покрасу,
І сьвятоблिवість се мою з'являло.

Мій волос має силу превелику,
Мене не подола весь люд ворожий,
Хоч-би його зібралось тут без ліку, —
Бо надо мною дух витає Божий!

Коли-б хто міг ті кучері обтяти,
Не вдержав-би в руках я й меч булатний;
Тоді зломить мене й маленькому дитяти
Було-б не тяжко, — я-б лежав безвладний.

Скінчив, умовк і зеунув брови темні,
Немов картавсь, що відав таємницю;
Та швидко залишив картання ті даремні,
Як глянув на Далілу чарівницю.

Вона його так любо пригорнула,
В очах такая щира втіха грає;
Від чого-ж тая радість спалахнула,
Самсон того не відає, не знає!....

О горе, горе, краю палестинський!

Чи знаєш ти, яка тобі недоля?

Зрадіє ворог твій, люд філістимський,

Бо полягла твоя і влада й воля!

Самсон, заступник твій, надія та єдина
Відкрив чужинці свою міць таємну,

Розмовою та поцілунками дружина
 Зняла заслону з таємниці темну.
 Від боротьби й від щастя утомившись,
 Заснув Самсон — і голову думливу
 Склонив до милої; вона-ж схилившись
 Вчиня над ним подію ту зрадливу:
 Рукою пестить кучері ті чорні,
 А в другій гостреє залізо має,
 Одною кучері до себе любо горне,
 А другою їх з голови здійсмає.
 І підняла з волоссям руку білу,
 Пісьля на діл покраса пишна впала, —
 Тож гордую, непереможну силу
 Рука підступна жінки подолала!
 — Вставай, Самсоне! Вороги на тебе! —
 Поклинула зрадливиця Даліла,
 Він встав і глянув сьміливо навкруги себе, —
 Не знав, що згинула вже в його сила.
 Як приступили філістимські мужі,
 Тоді побачив він свою оману...
 Вони йому звязали руки дужі.
 І повели його до свого стану.
 — Прощай, Самсоне! — крикнула зрадлива:
 Ти думав, що для тебе я забуду
 Родину? Ні. — Ти гинеш, — дяка се правдива
 Від мене за погибель мого люду! —
 Самсона у кайдани закували,
 З його недолі ворогам забава!
 Самсону очи ясні повиймали. —
 Плач, люд Ізраїля! В темниці твоя слава!

II.

В темній темниці в кайданах закутий,
 Сильний колись то, Самсон той сидить,
 Тяжкую думу гада — й незабутий
 Жаль його серце знебуле гнітить.

Тяжко Самсон проклинає Далілу,
Що без вагання згубила його.

Жалує тяжко на себе, що силу.

Славу віддав і себе самогó

Та за кохання ехидне, нікчемне....

Серце так рветься! Та нащо той жаль,

Нащо ті сльози, картання даремне?

Помста лиш може вгасити печаль.

Помста.... Де-ж сила його молодеча?....

Він-же і зброї в руці не вдержить,

Не підійме навіть гострого меча.

Сили немає! Невже-ж буде жить

Тая підступниця? Ні, хай сконає!

Єсть-же на небі ще правда сьвята.

За що-ж із ним його люд погибає?

Боже, що винна країна ота?....

Гине безславно Самсон в самотині,

Серцем-же рветься свій люд визволять.

Люд у полоні тепер, на чужині,

Легко було ворогам подолать.

Край Іудейський, — його боронити

Нікому стало, — в неволі сумній

Той оборонець, він лихом прибитий,

Він не pomoже країні рідній!

Він у темниці, в кайдани закутий,

Тяжко картаючись серцем, сидить.

Жаль нерозважений, жаль незабутий

Серце знебуле і рве і гнітить!

III.

Пишає Божая країна

І ясні хвилі Іордана, —

Хоч і в неволі Палестина

І лютим ворогом забрана....

Вже переможці стали станом

В долині красній та розкішній, —

Під пальмами над Іорданом,
 Далеко чуть їх гомін втішний.
 А ватаг їх? О, як для його
 Веселий, радісний сей ранок, —
 Багато злота дорогого,
 І срібла, і вродливих бранок
 Добув він. Не війна кривава —
 Йому дала се, — ні, — Даліла:
 Її була се мудра справа, —
 Вона дух сильний той зломил.
 Рад Філістимець. Гомін, гуки:
 Радіє люд. Божниці димні
 Від пахоців; здійнявши руки,
 Сьвятці*) сьпівають вдячні гимни
 Своєму божищу Ваалу.
 У голос бога вихваляють,
 Що він віддав їм на поталу
 Всю Палестину, і сьпівають
 Хвалу Далілі, що придбала
 Для свого люду славу вічну;
 Вона Самсона подолала,
 Зломил силу ту величну.
 І утішається Даліла,
 Що славою за зраду вкрита.
 У вічах втіха заясніла.
 Усьмішка грає гордовита.
 Гукає владар: — Приведіте
 Самсона бранця у палати.
 Перед мене постановіте,
 Його бажаю повидати! —
 Покірні кинулися слуги,
 Біжать чинить владаря волю;
 Ведуть Самсона для наруги,
 Хай бачать всі його недолю.

*) Жреці.

Кайдани тяжкі на Самсоні,
Сьліпий, сумний він і без сили.
Ввели його і при колонні
В порога там постановили.

Розлігся гомін, сьміх, наруга,
І жарти прикрії чувати:
— Самсоне! Де твоя потуга?
Чи ти забувся воювати?

Самсон стоїть, мов скамянілий,
Блідий і мовчки вислухає
Оту зневагу: гнів безсилий
У грудях стиснутих бурхає.

Аж ось зненацька він здригнувся:
До його слуху долетіли
Слова вразливі і почувся
Ехидний, прикрий сьміх Даліли:

— Здоров, Самсоне! Твоя мила
Тебе витає! — Тая мова
Самсона серце в край вразила,
Не вдержав він гіркого слова:

— О, гадино! Мобі муки
Тобі, несїта, ще не досить?! —
Самсон здійняв безсилі руки
І в голос бога помсти просить:

— О, Боже помсти, Адонаю!
Вволі мою останню волю:
Хай з ворогами й я скончаю,
Та дай помститись за недолю,

За сором мій і мого люду!
Дай силу давню на хвилину!
Верни мені єї, — хай буду
Я знов потужним на годину! —

Вмолив він Бога тим благанням:
В Самсона знову уступила
В остатній час перед сконанням
Незмірная, нелюдська сила.

Тоді колонну обійнявши,
 Потряс він дужими руками, —
 І стеля рушилась і, впавши,
 Його покрила з ворогами!

С. Колодязне 1888 р.

Юримські Спогади.

(Псвята братові, Михайлові Обачному.)

З а с п і в.

Південний краю! Як тепер далéко
Лежиш від мене ти! за гóрами крутими,
За дóлами розлогими, за морем,
Що вже тепер тумáнами густими
Укрилося, бурливе. Та не страшно
Моїм думкám осінньої негоди,
На Чорнім морі. Швидче тої чайки
Вони перелетять у ту країну,
Де небо ще синіє, як весняне,
Де грає сонця проміння кохане.
Туди мої думкі полинуть швидко
І привітають ту яснó країну,
Де прожила я не одну днину,
А не була щаслива й на годину...
Та я за те докірливого слова
Тобі не кину, стороно прекрасна!
Не винна ти, що я не маю долі,
Не винна ти, що я така нещасна!

1.

Тиша морська.

В час гарячий полудневий
Виглядаю у віконце:
Ясне небо, ясне море,
Ясні хмарки, ясне сонце.

Певне, се країна світла,
 Та злотистої блакиті,
 Певне, тут не чули зроду,
 Що бува негода в світі!

Тиша в морі... ледве-ледве
 Колихає море хвилі;
 Не колишуться од вітру,
 На човнах вітрила білі.

З тихим плéскотом на березі
 Рине хвилечка перлиста;
 Править хтось малим човенцем, —
 Вьється стежечка злотиста.

Править хтось малим човенцем
 Стиха весла підіймає,
 І здається, що з весельця
 Щире золото спадає.

Як би я тепер хотіла
 У мале човенце сісти
 І далеко на схід сонця
 Золотим шляхом поплисти!

Поплила б я на схід сонця,
 А від сходу до заходу,
 Тим шляхом, що проложило
 Ясне сонце через воду.

Не страшні для мене вітри,
 Ні підводні каміння, —
 Я про них би й не згадала
 В краю вічного проміння!

Евпаторія. 1890 р. 16. Серпня.

2.

Граї, моя піснє!..

Досить невільная думка мовчала,
 Мов пташка у клітці замкнута од світа,
 Пісня по волі давно не літала,
 Приборкана тугою, жалем прибита.

Час, моя піснє, у світ погуляти,
 Розправити крільця, пошарпані горем,
 Час, моя пісня, по волі буяти,
 Послухатъ, як вітер заграв понад морем.

Плинь, моя піснє, як хвиля хибка́я, —
 Вона не питає, куди вона плине;
 Линь, моя піснє, як чайка прудка́я, —
 Вона не боїтьсѧ, що в морі загине.

Граї, моя піснє, як вітер сей грає!
 Шуми, як той шум, що круг човна вирує!
 Дарма, що відгуку вітер не має,
 А шум на хвилиночку погляд чарує!...
 Серед чистого моря 1890 р. 17. Серпня.

3.

Безсонна ніч.

Цілу ніч до зорі я не спала,
 Прислухалась, як море шуміло,
 Як таємная хвилі зітхала —
 І як серце моє стукотіло.

Ночі темної дивні почвари
 Заглядали в безсонні очі,
 І страшніші, ніж сонні кошмари,
 Ті привиддя безсонної ночі.

Думки-гадки, мов птахи нічні,
 Налетіли, тяжкі та суворі.
 Ох, непевні ті думи, страшні,
 Наче хвилі у північ на морі!

Хто одважиться в північ на море
 Своє хибке човенце зіпхнути?
 Хто поважиться людськеє горе
 Світовее серденьком збагнути?

Той у північ на море поплине,
 Хто не думає ранку діждати...
 Хай же думка моя вільно ліне, —
 Я не буду на ранок чекати.

Серед мороку, бурі-негоди,
 Цілу ніч буде човен блукати;
 Як зійде сонце правди та згоди,
 Я тоді вічним сном буду спати.

Буде шарпати буря вітрила,
 Пожене геть по темному морю
 Ох, колиб мені доля судила
 Хоч побачити раннюю зорю!

Евпаторія 1891 р.

4.

На човні.

Нічко дивна! тобі я корюся.
 Геть всі темні думи сумні!
 Не змагаюся вже, не борюся,
 Потопаю в сріблястому сні.

Люде сплять, спить і людськеє лихо, —
 Лихо сили не має в сю ніч.

Тихо скрізь і на серденьку тихо,
 Десь журба з нього згинула пріч.

Може тільки сховалась глибоко?
 Може зараз прокинеться знов?...
 Та дарма! поки ясне ще око,
 Не здіймаймо журливих розмов!

Глянь, як хвилі від срібла блищаться!
 Глянь, як небо синіє в горі!
 Вабить хвиля на море податись,
 Кличе промінь ясної зорі.

.....

Плине білий човник, хвилечка колише,
 Хвилечка гойдає;
 Плине білий човник, вітер ледве дише,
 Ледве повіває.

Білії хмароньки, либедині крила,
 У-горі гуляють,
 Довгою стягою, що зорю покрила,
 Місяця сягають.

Місячєнько світло, і рожеве й срібне,
 Кида-розсипає,
 І ряхтїть і сяє світло тее дрібне,
 Як вогонь палає.

Геть далеко в морі кораблі видніють.
 Бачу здалеченька,
 Як виразно щогли тонкії чорніють
 Проти місячєнька.

Пліньмо геть за тее корабельне місто,
 Там, де нам прекрасна
 Доріженька сяє, де пала́ огнисто
 „Stella maris“ ясна.

.....

На човні нас було тільки двоє.
 Хвили скрізь вколо нас коливались,
 І такі ми самотні обоє
 Серед тóго простору здавались.

Я дивилась на тебе, мій брате;
 Щó гадала, — не вимовлю зроду;
 Чим було тоді серце багате,
 Поховала я в тихую воду.

Може, хвиля тобі розказала
 Все, що думала я в тую мить?
 Ні, вона те глибоко сховала...
 Хай же там моя думоньга спить!

Думка спить і сердénько спочило;
 Я дивлюсь на обличчя твоє;
 Тихо море спокою навчило
 Невгамовнее серце моє...

Евнаторія 1891 р. 8. липня.

5.

Негода.

В темний вечер сижу я в хатині,
 Буря грає на Чорному морі...
 Гомін, стогін, квиління пташині,
 Беться хвиля, як в лютому горі.

Там на березі мріє кілками
 Морський човен розбитий, нужденний,
 Наче звір, що в пустині пісками
 Його вихорь засипав південний.

Мов у неба ратунку благають
 Ті останки сумні, нещасливі,

А з туману на них набігають
Грізні, люті валі білогриві.

Вдарить вал і гукне, мов з гармати,
Скрізь по б́ерезі гук залунає;
Хоче море човна розламати,
Трощить, ломить, піском засипає.

Сильне море! нащо стільки сили?
Тільки стогін відповідь на неї.
Краще-б хвилі вже разом покрили
Ту ю здобич потуги твоєї.

Коли ж треба тобі, сильне море,
Деь подіть свою силу напрасну, —
Обернись на се поле просторе,
Затопи сю країну нещасну!

Як розбитий човен безталанний
Серед жовтих пісків погибає,
Так чудовий сей край богоданний
У неволі в чужих пропадає.

Наче кінь степовій, вільний, дикий,
Що в пісках у пустині вмірає:
Захопив його вихорь великий,
Кінь упав і в знесиллі конає.

В ньому серце живеє ще бьється,
В ньому кров не застигла живая,
А над ним вже кружляє та вьється
Птаства хижого чорная зграя;

Рвуть, хапають, їдять та шматують
При пажёрнім та лютім ячанні,
І кривавее тіло батують,
Що тремтить при останнім сконанні.

Сильне море! зберися на силі!
 Ти потужне нема тобі впину,
 Розжени свої буйні хвилі,
 Затопи сю нещасну країну!

Евпаторія.

6.

Мердвев.*)

Бєскиди сиві, червоні скелі,
 Дикі, непевні, нависли над нами.
 Се, кажуть люде, злих духів оселі
 Стали під хмари стїнами.
 З гїр аж до моря уступи сягають,
 Люде прозвали їх „Чортові сходи“;
 Ходять злі духи по них, та збігають
 Гучні веснянні води.
 Люде ж не сміють зійти по тих сходах
 Геть на верхівля туманом повиті, —
 Духи поклали по всіх переходах
 Скелі від кручі відбиті; —
 Хто тільки йтиме по сходах, — задушать,
 Кинувши скелею в нього тяжкою,
 І подоланного стогін заглушать
 Духи луною гірською.

7.

Байдари.

Дорóга довга. Чагарі, долини.
 На небі палкому ніде ні хмари.
 Ми їдемо, спочинку ні хвилини.

*) „Чортові сходи“.

Коли зненацька чую: „ось Байдари!“
 Дивлюся: брама, сиві дві скелини...
 О, що се? Чудо, чи потужні чари?

Немов заслона впала і відкрила
 Натури дівні красні дарі,
 Що досі від людських очей ховались.

Щоб тут жити, треба мати крила!
 Вже люде певне від тії пори
 Тут не живуть, як з раєм попрощались.

Мов невидімая рука тут положила
 Границею отсіі дві горі,
 Що високо до неба поздіймались,

Один зелений бескид, другий — темний.
 Здалека море хвилі золотії
 Шле, наче пробість волі і надії...

Чи се той світ загублений таємний,
 Забутий — незабутній рай наземний,
 Що так давно шукають наші мрії?...

8.

Татарочка.

Там за містом по над шляхом битим,
 По гарячим каменистім полі
 Йде дівча татарськеє вродливе,
 Молоденьке ще гуля по волі.

На чорнявій сміливій голівці
 Червоніє шапочка маленька,
 Вид смуглявий ледве прикриває
 Шовком шитая чадра біленька.

То закрие личко, то відкриє, —
 А очиці, наче блискавиці,
 Так і грають з пошід брівок темних!
 Що за погляд в сеї чарівниці!

9.

Бахчисарай.

Мов зачарований стоїть Бахчисарай.
 Шле місяць з неба проміні злотисті,
 Блищать, мов срібні, білі стіни в місті,
 Спить ціле місто, мов заклятий край.

Скрізь мінарети й деревá сріблісті
 Мов стережуть сей тихий сонний рай;
 У темряві та в винограднім листі
 Таємно плеще тихий водограй.

Повітря дише чарівним спокоєм,
 Над сонним містом лехкокрилим роєм
 Витають красні мрії, давні сни.

І верховіттям тонкії тополі
 Кивають стиха, шепотять поволі,
 Про давні часи згадують вони...

10.

Бахчисарайський дворець.

Хоч не зруйнована -- руїна ся будова,
 З усіх кутків тут пуста вигляда.
 Здається, тільки-що промчалась тут біда,
 Мов хуртовина грізна, раптова.

Тут водограїв ледве чутна мова, —
 Журливо, тихо гомонить вода, —

Немов сльозами, краплями спада;
Себе оплакує оселя ся чудова.

Стоять з гарему звалища сумні,
Садок і башта; тут в колишні дні
Вродливі бранки вроду марнували.

Колись тут сила і недоля панували,
Та сила зникла, все лежить в руїні, —
Неволя й досі править в сій країні!

11.

Бахчисарайська гробниця.

Палкого сонця проміні ворожі,
На кладовище сиплються мов стріли,
На те каміння, що вкрива могила,
Де правовірні сплять, піддані Божі.

Ні квітів, ні дерев, ні огорожі...
І серед пустки, наче на сторожі,
Стоїть гробниця. Ті, що в ній спочили,
На віки в ній своє ім'ення скрили.

З чужого краю тут співці бували
І тіні бранки любої шукали, —
Витає ж тут инша тїнь, кривава :

Ні, тут не лежить краса гарема,
Марія смутна, чі палка Зарема, —
Тут спочива бахчисарайська слава!

Надсонова домівка в Ялті.

Смўтна оселя!... В веселій країні,
В горах зелених, в розкішній долині,
Місця веселого ти не знайшов,
Смўтний співець! умірає в самотіні,
В смутну оселю прийшов,

Звідси не видко ні моря ясного,
Гомону з міста не чуєно гучного;
З бору соснового шум тут іде,
Гори лунають од вітру буйного,
Часом де дзвін загуде...

Стали в саду кіпариси стіною
Оберегати в оселі спокою,
Лаври — неначе зсушила журба,
Тихо, журливо кива головою
Віттям плакучим верба.

Все тут журливе кругом сеї хати, —
Та найсмутніші отії кімнати,
Де безталанний поет умірав:
Все тут забрали, що можна забрати, —
Смутку ж ніхто не забрав.

Вікна тьмянїї, мов очі слабого,
В хаті порожній самотно, убого,
Вісить свічадо на голій стіні,
Мглою повите, — дивитись на нього
Сумно здавалось мені...

Тута остатні „огні догоріли“,
Тута остатні „квітки облетіли“,
Тільки зосталася муза одна,
Що не лишила співця до могили,
Тута витає сумна.

Тіло поета в далекій чужині ; —
Там, у тій самій холодній країні,
Серце на смерть отруїли його ! —
Смўтна муза літа в самотині,
Кличе поета свого.

Місячна легенда.

ПОЕМА.

(Посвята моїй мамі.)

I

Весняної ночі, як в небі високо
Стоять білі хмароньки в кру́зі;
Як вітер шепоче й зітхає глибоко
У сонному темному лузі;

Як тихо усюди, і в полі, і в хаті,
Як співи затихнуть дівочі;
Як втомить ся мати співати дитяті
Й закриє утомлені очі;

Як сні золотії колишуть дитину
І стелють їй мрії барвисті;
Як сам соловейко малий на хвилину
Замовкне в кубелечку, в листі; —

Тоді затремтять полохливо, швиденько
Скрізь тіні химерні, дрібні,
І спустить до долу тоді місяченько,
Мов струни, ті проміні срібні; —

Тоді від заходу, зо мгли теємної,
З оселі вечірньої мрії,
Луна пронесеться від пісні дивної,
Гучної, мов гімни надії.

І ангол величний з зорею на чолі,
Мов хмарка прозора, поплине,

Сіяючи світлом одвічної волі,
До місяця вгору полине;

І тихо руками до струн променистих
Слівець яєнокрилий торкнеться,
І лехкая зграя аккордів перлистих
Із неба на землю поллється.

Той голос надзёмний часами лунає
В піснях соловейка на вёсні, —
І тільки обранець між людьми здолає
Співать тії гімни небесні.

II.

У маленькій хатинці, у тихім куточку,
Мати спить і дитина маленька.
У віконце одчинене линуть з садочку
Урочисті пісні соловейка.

Мати спить, над колискою сина схилившись,
Певне, пісню малому співала,
А тепер, як приспала його, — утомившись,
Край його і сама задрімала.

Спить маленький; матусину руку щільненько
Обняли рученята дрібнії;
Перед ним красні мрії снуються легенько,
Невиразні, але чарівнії.

І крізь сон йому чується спів соловійовий,
Тонкі пахоці квітів з садочку,
У віконце вривається легіт майовий,
Промінь місячний гра на видочку...

Раптом стихло усе.... і з небес залунала
Пісня та чарівна янголина.

Тую пісню дитина скрізь сон почувала —
І всміхала ся любо дитина.

III.

Ріс же той хлопчик при неньці коханій,
Що обіцяла яену
Долю і славу дитині жаданій,
Як колихала до сну:

„Спи, любий синоньку! спи моя врода!
Будеш ти в сьвітї щасливий,
Буде тобі поміж людьми догода, —
Ти-ж бо у мене вродливий!“...

Виріс той хлопчик, вродливий та гожий,
Гарний як малево став,
Голос до того дзвінкій мав, хороший,
Штучно, чудово співав.

Слави шукав по сьвітах він усюди —
І запобіг, і знайшов:
Юрбами всюди зіхóдились люди,
Всяк його слухати йшов.

Всі його знали, усі дивували,
Чув він хвалу собі скрізь,
Бачив, як усміхи втішливі грали, —
Тільки не бачив він сліз.

Голос блискучий, мов крига ясна́я,
Штучнії співи дзвінкі
Тішили так, і юрба́ нависна́я
Кидала квіти й вінки.

„Слава митцеві!“... Та доля лихая
 Зрадила хутко його.
 Забавка людям знайшла ся другая!
 Збув ся він слави, всього!

Хто так недавно приймав гучну славу,
 Світ того хутко забув:
 Кинув співець тоді юрбу лукаву,
 В рідний свій край повернув.

Бідний мистець! він зневірив ся в людях!
 У глушині самотній,
 З гордим, холодним призирством у грудях
 Жив він забутий, смутний.

IV.

Ходить смутний співець по хатині,
 Зеунув брови, заломлює руки;
 Смутно, гірко йому в самотині,
 Серце рветь ся від жалю, від муки.

Став співець край віконця малого,
 Погляд звів геть на небо нічне,
 Ніч суворо дивилась на нього...
 І промовив він слово сумне:

„Тяжко жити в зрадливому світі!
 В серці рани глибокі палають,
 Серце вражене буде щеміти,
 Поки в землю його не сховають!“...

На устах слово прикре німіє...
 У садочку так глухо і темно.
 Соловейків нема. Вітер віє,
 Шелестить верховіттям таємно.

І подумав співець: „Ох, як скучно!
Там же, в світі, в часи незабутні
Було вєсело, ясно та бучно!
Втіха, квіти і лаври славутні...”

„Що се? знов я той чад споминаю?!
Ні, я з пам'яті вирву ту славу!
Я ненавижу, я проклинаю
Ту юрбу неправдиву, лукаву!”

Гордо блиснув очима й зважливо
Чобло в гору підвів на хвилину,
Потім знов похилив ся журливо...
Що згадав він у сюю годину?

Він згадав, як в сій самій хатині
З ним була його ненька ріднєнка;
Тихо, любо жило ся дитині,
І ніщо не сушило серденька.

Любі спóгади!... „Ночі весняні,
Ночі місячні... спів соловійний...
Потім співи матусі кохані...
Знову спів, — дивний спів, янголиний!...”

„Хто співав? Де? Коли чув я тее?...
Не згадаю!” покликнув у тузі...
Слав проміння йому золотее
Місяць з неба, сіяючи в крузі.

„Я згадав! я той спів пам'ятаю!
О, як бї та юрба неправдива
Вчула, як я тепер заспіваю! —
Скамяніла-б з нестяму та дива!”

І мистець заспівав; але штучно,
Дивно, гостро, той спів розлягав ся,

Якось дико, хоч гордо та гучно,
Забренів, затремтів — і порвав ся.

Заломив-же співець тоді руки:
„Ні! минули часи ті щасливі!“...
Полились не мистецькії гуки,
А ридання гіркі, распачливі.

v.

Не день, не годину, в журбі та в печалі,
Прожив той співець, як в пустині,
А далі запрагнув гіркі свої жалі
Вповідати щирій людині.

Та люде чужі тих розмов не приймали,
Що людям до жалю чужого?
Одні позіхали, байдуже мовчали,
А другі тікали від нього.

Коли-ж хто з своєю журбою до нього,
Неначе до друга, вдавав ся, —
Співець утікав тоді сам вже від того,
Від жалів чужих він ховав ся.

Вернув ся до дому у тяжкій розраді
І сумно схилив своє чо́ло.
„Чи варто-ж в людей сих шукати поради?
Нікчемні тут люде навколо!

„Нікчемна в них радість і втіха нікчемна,
Усяк з них за себе лиш дбає,
І що-ж для них туга співецька таємна
Чуття у них в серці не має!

„Кому я віддав дорогі самоцвіти
Найвищого чистого хисту?

Чи варто-ж під ноги їм кидати квіти,
Снувати веселку барвисту?

„Не варто служити химерному світу!
Нехай в самотині загину,
Але вже я більше прекрасного цвіту
Під ноги тій зграї не кину!“

Тьмаріли ся думки і серце боліло...
Співець підійшов до віконця:
В садочку все квітом весняним біліло,
Сміяло ся проміння сонця.

Вже сонце котилось до темного бору
І в теплім промінні купало
І ярі лані, і веселую гóру, —
Навколо все барвами грало.

І вабило яснеє сонце злотисте
Співця з його смутної хати
Туди, в тее поле простореє чисте,
По волі гуляти-блукати.

І вийшов співець геть із хати сумної,
На вулицю вийшов сельськую,
Корив ся принаді весни чарівної,
Забуть хотів тугу тяжкую.

На вулиці там недалечко стояла
Громадка людей невелика,
З середини тої громадки лунала
Журливая, чула музика.

Співець приступив до гурточку малого
Поглянути, що там такеє?
Там лірник сидів собі долі, — край нього
Поводарь, хлоп'ятко малее.

Що-далі все більше людей прибувало,
 Виходили з кожної хати,
 Старее й малее до гурту ставало
 Сліпого співця вислухати.

Їм лірник співав про колишню неволю,
 „Дарémщин у - пáнщину“ злюю,
 Про тую нещасну підданську долю,
 Про панську сваволю лихую.

А ліра голосить, қвилить жалібниця, —,
 „Сирітки“ сліпець починає.
 Ой, вже не одна у гурті молодиця
 Хустиною сльози втирає.

Он плаче в куточку дівчатко маленьке,
 В знесиллі схилилось до тина,
 Від плачу стинаєть ся тіло худеньке:
 Сирітка — та бідна дитіна!...

Кінчала ся пісня, слова жалібниї
 Змінили ся в слово потіхи:
 Що там десь, у Бога, за муки земні —
 Небеснії ждуть нас утіхи.

Слова потішали, а голос і ліра
 Як перш голосили-ридали,
 Лагідна потіха і ясна віра
 Зникали, в жалю потопали...

„Нема в світі правди!“ Сей крик рос-
 Не співом, а плачем озвав ся. [пачливий
 Сей по́клик гіркий, безнадійний, вразливий
 Співцеві у серці віддав ся, —

Мов серце розкраяв... Тяжкії ридання
 Співцеві зняли ся у грудях;

Він кинув ся геть, геть від того співання,
Що плачем озвалось по людях.

Пішов він далеко від тої громади,
Але не до білого двору,
Пішов до діброви шукати поради,
До темного смутного бору.

Там довго блукав він по темному борі,
За ним його туга літала.
Вже й нічка настала, засяяли зорі
І темрява бір залягала.

Співець не вважав ні на тіні ворожі,
Що скрізь від дерев простягли ся,
Співець не вважав ні на зіроньки гожі,
Що тихим огнем зайняли ся;

Не сходили з мислі йому тії гуки,
То тихі, то сумно-здужалі,
Були в них якісь недоспівані муки,
Якісь недовомлені жалі;

І тяжко йому невиразні муки
Сердёнко зболіле стисли, —
Співець розпачливо здійняв свої руки,
В очах йому сльози заблисли.

„Як би мені знову колишня сила,
Як би мені гуки міцні,
Тоді-б мене туга оця не гнітила!
Ох, співи мої голосні!...

Коли-б же тепер хоч на час, на годину
Вернути співецьку потугу,
Полінув би спів мій на цілу країну,
Домовив би гіркую тугу!

Не марної слави, не сміху пустого, —
 Я сліз буду в світі шукати,
 Для сліз отих щирих, для смутку святого
 Ще варто і жити й співати!“

На небо він глянув очима смутніми.
 Од місяця проміні впали
 Йому на обличчя стрілами срібними,
 В сльозах йому сріблом заграли.

Легідише світло до серця проникло,
 Сердénько міцніше забилося,
 І все, що давно було з пам'яті зникло,
 Зненацька так ясно з'явилося.

І співи матусі, й дитячії мрії,
 І місячні ночі на-вєсні,
 І співи гучній, мов гімни надії
 Забутії співи небесні —

Він все пригадав... Раптом пісня чудова
 Навколо геть-геть залунала,
 Луну підхопила зелена діброва
 І з вітром далеко послала.

Відко́ли на світі пісні гомоніли,
 Такої не чуто ніколи.
 Все стихло, а вільні гуки летіли
 Далеко за гори, за доли...

VI.

Знов співець у широкому світі,
 Знов його наче Бога вітають,
 Люде сиплють і лаври і квіти,
 Дорогі подарунки складають.

Ясна саля вся світлом палає,
Гром плескання, громада без-ліку,
Гомонить люд, співця викликає, —
Він придбав собі славу велику!

На кону він. Мов хвилі мореськії
Загули, заревли, зашуміли
Голоси невгамовні людськїї,
Знову квіти дощем полетіли.

Ось він руку здійняв; в ту-ж хвилину
Стало тихо, неначе в могилі.
Владарь був він у тую годину,
Всі корились чаруючій силі.

Заспівав і юрба величенна
Мов життя на той час запинила;
Прислухалась юрба несчисленна;
Що та пісня дивна гомоніла:

„Мені чоло сьогодні квітчає
Сей почесний лавровий вінець,
Я склоняюсь, бо слава вінчає, —
Їй же клонить ся кожний співець.

„Славо, горда та пишна царице!
Хоч склонив своє чоло співець,
Та не вірить тобі, чарівнице,
Як зрадливому морю пловець.

„Не для слави, — для вас, мої браття,
Я свій скарб найдорожший ховав,
Він чистіший, ніж ясно багаття,
І не лехко його я придбав.

„Скільки сліз було гірких пролито, —
Їх лічив тільки місяць ясний!

Скільки муки було пережито, —
Знає те мій садок затишній!

„Наче квітка рососою умита,
Так мій скарб від тих сліз розцвітав,
Мов калинонька сонцем пригріта,
Від палкого жалю виростав.

„Місяць прómінням смутнім, лагідним
Цілував його, пестив, кохав, —
Але сам своїм серденьком бідним
Я життя тому скарбові дав.

„Отже скарб сей, єдиний що маю,
Я вам браття тепер віддаю,
Вам і рідному любому краю, —
То-ж прийміте ви пісню мою.

„Недомовлені гіркії жалі
В рідній пісні почув я колись,
Бачив тихий сльози печалі,
Що мов перли котились-лились.

„Тії сльози, ті перли яснії
Певне впали у серце моє,
Бо ще й досі на сльози сумнії
Пісня з серця мого устає.

„Коли співи мої жалібнії
Знову викличуть сльози чії,
То над скарби уєї дорогії
Надгорода то буде мені.

„Я шукаю тії надгороди,
Я за нею подав ся у світ,
Більш ніж лаври та гомін догоди
Мені скаже той тихий привіт.

„Знайте, браття: хто пісні смутної
 Вислухати від мене прийде,
 Не забуде він пісні дивної, —
 Вона в серце йому западе...

„Як умру я, імєння слаутне
 Хутко з пам'яті зникне усім; —
 Хутко-хутко усе „незабутне“
 Забуваєть ся в світі отсім!

„Але поки ще буде на світі
 Хоч єдина людина сумна,
 Доти буде між людьми бреніти
 Моя пісня смутна-голосна.

„Довго щирими сими словами
 До людей промовляти-му я;
 Я загину, — та довго між вами
 Гомонітиме пісня моя!“...

Русалка.

(Поєма в народному стилію.)

I.

Коло річки, у садочку
Маленька хатина, —
У хатині чорнобрива
Молода дівчина.
Що-вечора, як зіронька
До місяця сходить,
Молодая дівчинонька
В садочок виходить.
То-ж виходить сама з хати
У ясну ю нічку, —
А тим часом козаченько
Переплине річку;
Як приверне к бережечку,
Човночок привьяже, —
Уклонить ся дівчиноньці,
„Добрий-вечір“ скаже.
По садочку собі ходять,
За руки візьмуть ся
Розмовляють та радять ся,
Коли поберуть ся.
„Ой коли-ж ми поберемось,
Дівчинонько роже?“
— У осени, козаченьку,
Як Бог нам поможе!
У коханій розмовоньці
Швидко ніч проходить,

Блідне місяць, гаснуть зорі,
 І сонечко сходить...
 Сіда хлопець у свій човник,
 Та бере весельце;
 Стиснув ручку, махнув веслом,
 „Прощай, Ксеню, серце!“

II.

Осінь надходить, літо минає,
 Вже-ж за дівчину козак не дбає.
 Вже старостоньки скрізь похожають,
 Ксенину-ж хату вони минають.
 Йдуть до сусіда в нову хату, —
 Сватають в його дочку багату!...
 Чує Оксеня смутну новину, —
 Що свата' милий іншу дівчину;
 Уже сьогодні їх заручають,
 А через тиждень і повінчають...
 Наче байдужа дівчина ходить, —
 Вийде-ж в садочок тай сльози ронить.
 Рушнички шиті лежать у скрині, —
 Вже не клопочуть вони дівчини!
 В журбі та в тузі тиждень минає, —
 По селу-ж ходить та „молодая“;
 У кожду хату вона вступає,
 На дівч-вечір дружок збірає;
 І до Оксені заходить в хату, —
 То-ж на весілля її прохати:
 — Прошу, сестрице, тебе, голубко,
 За старшу дружку до мене, любко!
 — Не можу серце!... я-б і радніша;
 За дружку в тебе хай стане інша!
 — О так, сестрице! о так мовляєш!
 Певно, мене ти більш не кохаєш! —
 — Не гнівайсь, серце, за мої речі...
 Прийду сьогодні на дівч-вечір!

Тебе, сестрице, я не забуду, —
 За старшу дружку у тебе буду. —
 (Згодїлась, прийде, хоч тяжко дуже.
 Вдасть перед милим, що їй байдуже.)
 Йде молодая весела з хати, —
 Смутна Оксеня випроважати...

III.

У суботу в молодї
 Та великий збір,
 Тож сходять ся подруженьки
 До неї у двір.
 За столом вже молодая
 Сїла на посад,
 На лавочках всі дружечки
 Посїдали в ряд.
 Старша дружка жалїбної
 Почина спївать, —
 Виспївує, і на очах
 Слізоньки тремтять.
 „Червоная калинонька,
 А біленький цвіт;
 Ой чи не жаль тобі, Галю,
 Молоденьких літ?“...
 „Ой час-пора, отець-мати,
 Поблагословить,
 Ой час-пора молоденькій
 Та гіллячко звить!“
 І гіллячко і віночок
 Вже вити пора,
 А іще-ж то барвіночку
 Для вінка нема!
 Старша дружка по барвінок
 До дому підє,
 Бо кращого барвіночку
 Немає нігде.

Пішла з жалем дівчинонька
 Та у свій садок,
 Щоб нарвати барвіночку
 Іншій на вінок;
 Рвучи його, журливу
 Пісеньку співа,
 За слъозами ледве може
 Вимовлять слова:
 „Барвіночку мій хрещатий,
 Зелений, дрібний,
 Ой я-ж тебе викохала
 Хороший, рясний!
 Я-ж садила, поливала
 Тебе на весні,
 Я-ж думала, на віночок
 Здаси ся — мені!
 Здав ся тепер, барвіночку,
 Не мені, другій, —
 Бодай би зсох, бодай зовъяв,
 Барвіночку мій!“...
 То-ж нарвала барвіночку
 Віночок звилá,
 Походила по садочку,
 Над річку пішла.
 Подивилась у водицю
 На личко своє,
 Тихо, тихо промóвила:
 „Горенько-ж мое!
 Вродо моя хорошая,
 На що ти цвітеш?
 Без доленьки на сім світі
 Марне пропадеш!
 Нема щастя, нема долі,
 Лиш врода сама...
 І кохання зневажене,
 Дружйни нема!
 Забув мене мій миленький,

Іншу полюбив,
 І на віки мою долю
 Та й занастив!
 То-ж він завтра із другою
 Піде під вінець...
 А я собі під водою
 Знайду вже кінець!"
 Промовила тее слово,
 Стала на горбок...
 Нема, нема дівчиноньки,
 Лиш плавле вінок.

IV.

Вже-ж минули з того часу
 Аж три довгі роки,
 Як втопилась дівчинонька
 У річці глибокій.
 Гула всюди тая слава,
 Та вже перестала,
 А дівчина під водою
 Русалкою стала.
 Та не має русалонька
 І там супокою,
 Не втопила свого лиха
 Навіть під водою!
 Чи таночок з русалками
 При місяцю водить,
 То все їй той козаченько
 З мислюнків не сходить.
 Або сяде, чеше коси
 У темному гаю,
 Єї-ж думка круг хатини
 Милого вітає.
 Всі русалки, мов рибоньки
 Веселії грають,
 А у неї завжді хмари
 Чоло укривають.

Тільки-ж то їй і розваги, —
 Як молодик зійде, —
 Проти хати миленького
 На бережок вийде;
 Вийде, ходить по бережку,
 Тихенько співає,
 Чи не вийде милий з хати, —
 Усе виглядає:
 А як зайде місяченько, —
 Почина' світати, —
 Тихо пливе русалонька
 В підводні палати.

V.

Як на весні починає
 Крига розтавати,
 Збирають ся русалоньки
 До моря гуляти.
 Пливе з ними й та дівчина,
 Гуляти до моря, —
 У чужий край у далекий,
 Тікати од горя...
 Не втече пак! ніщо її
 Вже не розважає,
 Навіть і там, в чудовому
 Південному краю.
 Єі сестри на дні моря
 По пісочку ходять
 Шукать перлив, та коралів,
 І таночки водять,
 Веселії, безжурнії,
 Ті легки таночки!
 То грають ся із рибками,
 То роблять віночки;
 Вона-ж сидить геть окроме,
 До їх не вступає, —

Та безкраї свої думки
 Думає, гадає.
 Дожидає, коли з того
 Хорошого краю
 Повернуть ся русалоньки
 До рідного гаю.
 Діждала ся, вертають ся
 Русалки до дому,
 В темну нічку серед бурі,
 Блискавиці й грому.
 Тай у серці в русалоньки
 Спокою не має, —
 І грім отой немов її
 Трохи розважає.
 Вернула ся, а тим часом
 Вже й літо настало,
 А там жнива, бо і жито
 Поспівати стало.
 І виходить русалонька
 В поле виглядати,
 Чи не вийде єї милий
 На лан жита жати.
 Вийшов милий з дружиною
 На лан жита жати,
 І дитинку під копою
 Положили спати;
 А сами серпи побрали
 І постать займають,
 Та в двох собі лагідненько,
 Любо розмовляють.
 На ту пару русалонька
 Тільки подивилась,
 Змінила ся у личеньку
 За серце схопилась;
 Потім знову подивилась,
 Промовила тихо:

„Побрав ся ти, козаченьку,
 Та на своє лихо!
 Не зівжді там буде щастє,
 Де твоя хатина, —
 Зостануть ся сиротами
 Жінка і дитина!
 Будеш знати, козаченьку,
 Як русалка любить,
 Скоро-ж тебе те кохання
 З сього сьвіта згубить!“
 Те мовляла, одпливала,
 У свої палати,
 І милого не ходила
 Більше виглядати...

VI.

Стала слава на все село,
 Стали поговори, —
 Все за того козаченька
 Що чорнії брови.
 Ой казали, говорили
 По всім селі люде:
 „Та вже з того козаченька
 Нічого не буде!
 Як день божий, смутний ходить
 Та думку гадає,
 Та що ночі йде над річку,
 До темного гаю“.
 Славлять люде — і дружна
 Журить ся, бо знає,
 Чого милий у гай темний
 Що-раз доходжає.
 То в гай ходить, то в садочок,
 Де жила дівчина;
 Бачить мила й знає добре,
 Чня то причина...

Не вважає козаченько
 На ті поговори,
 В його серці туга вьєть ся,
 Та лютує горе.
 Пішов якомсь у садочок
 У місячну нічку,
 Походив там коло хати,
 Потім в гай над річку
 Пішов, ходить бережечком
 Та думку гадає,
 Все дивить ся на річеньку,
 Очей не спускає.
 В той час вийшла русалонька
 Трохи погуляти,
 Потім сіла коло річки
 Косоньку чесати;
 Побачила козаченька,
 Неначе зраділа,
 Уеміхнулась, — лиш на личку
 Щось дуже збіліла.
 Ходить смутний козаченько,
 Та думку гадає,
 А русалка чеше коси
 Та пісню співає:

„Любий козаче, чого ти ходиш
 Смутний по темному гаю?
 Слухай, козаче, пісьню русалки, —
 То-ж я для тебе співаю!
 Ой, чи забув ти, серце козаче,
 Пісню, що мила співала?
 Ой чи забув ти тую дівчину,
 Що тебе вірно кохала?
 Коли забув ти, чого-ж ти ходиш,
 Дивиш ся пильно у воду?
 Наче шукаєш у тій водиці
 Згублену милую вроду!

Ох, не забув ти, серце козаче,
 Пісні, що мила співала!
 Ой, не забув-же тої дівчини,
 Котра так щиро кохала !...
 Як не забув ти, — ходи до мене!
 Я твоя першая мила!
 Зраду забуду, любити буду
 Тебе, як перше любила!
 Я вже не тая, що була перше,
 (Лиш не забула кохати!)
 Я вже русалка — і під водою
 Маю осяйні палати:
 В мене палати кращі од царських,
 Із дорогого кришталю,
 В мене віночок з чистого злата,
 З перлив дрібних та коралю:
 Все те для тебе дам я, козаче,
 Тії палати й віночок,
 Всіх зберу підруг, будем для тебе
 Лехкий водити таночок.
 Любий козаче, йди-ж ти до мене!
 Я твоя першая мила,
 Зраду забуду, любити буду
 Тебе, як перше любила!

Козак слуха тую пісню,
 Слуха, умліває, —
 А русалонька до нього
 Руки простягає.
 Біжить милий до русалки,
 Тай не добігає,
 Бо із річки — русалочок
 Юрба впливає;
 Обступили козаченька,
 В гаю залунало, —
 Наче крик, неначе регіт, —
 Далі тихо стало...

Тихо, тихо, з неба сьвітить
 Промінь місяченька,
 Сидить тая русалонька
 Біля козаченька.
 Похолонув козаченько,
 Не чує, не баче,
 Як над ним єго кохана
 Вбиваєть ся, плаче:
 „Чи се-ж тії карі очі,
 Що я цілувала,
 Чи се-ж тее біле личко,
 Що я милувала!
 Ой чи се-ж той козаченько,
 Що я виглядала?.
 Вже-ж не гляне він на мене, —
 Дарма виглядати!
 Вже-ж моему миленькому
 Світа не видати!
 Не озветь ся до своєї
 Любої дівчини, —
 Він німий лежить, холодний,
 З моєї причини.
 Ой, забула-б я, мій милий,
 І горе і зраду,
 Лиш устав би ти у мене,
 Дав мені пораду!
 Нещаслива годиницько,
 Що-ж я наробила?
 Ой, на що-ж я свою долю
 Тай занашастила!“

І знов тихо; — з неба сьвітить
 Промінь місяченька,
 Ломить руки русалонька
 Біля козаченька.

ДИТЯЧІ.

*

*

*

На зеленому горбочку,
 У вишневому садочку,
 Притулила ся хатинка,
 Мов маленькая дитинка
 Стиха вийшла виглядати,
 Чи не вийде її мати.
 І до білої хатинки,
 Немов мати до дитинки,
 Вийшло сонце, засвітило,
 І хатинку звеселило.

*

*

*

Літо краснее минуло,
 Сніг лежить на полі;
 Діти з хати виглядають
 В вікна... шкода волі!
 Діти нудять ся в хатині,
 Нудять, нарікають:
 „І на щó зима та люта?“
 Все вони питають.
 „Он все поле сніг завіяв,
 Хоч не йди із хати!
 У замкнуті дивись вікна,
 Ніде й погуляти!
 Сніг з морозом поморозив
 Всі на полі квіти...
 Десь зима та не скінчить ся!“
 Нарікають діти.
 — Ждіте, ждіте, любі діти!

Літо знов прилине,
 Прийде мила годинька,
 Як зіма та згине;
 І заквітне ваше поле
 І зазеленіє, —
 Знов його весна прекрасна
 Квіточками вкріє.

*

*

*

„Мамо, іде вже зіма,
 Снігом травицю вкриває,
 В гаю пташок вже нема...
 Мамо, чи кожна пташина
 В вирій на зиму літає?“ —
 В неньки спитала дитина.

— Ні, не кожна, — одказує мати, —
 Онде, бачиш, пташина сивенька
 Скаче швидко, отам біля хати,
 Ще осталась пташина маленька.

„Чом же вона не втіка?
 На-що морозу чека?“ —

— Не боїть ся морозу вона,
 Не покине країни рідної,
 Не боїть ся зими навісної,
 Жде, що знову прилине весна“.

„Мамо, ті сиві пташки
 Сміливі, певне, ще й дуже,
 Чи то безпечні такі, —

Чуєш, цввірінькають так,
Мов їм про зіму байдуже!
Бач, — розспівала ся як!

— Не байдуже тій пташці, мій синку,
Мусить пташка малесенька дбати;
Де-б водиці дістати краплинку,
Де під снігом поживку шукати.

„На-що ж співає? Чудна!
Краще-б шукала зерна!“

— Спів пташині потіха одна, —
Хоч голодна, співа веселенько,
Розважає пташине серденько,
Жде, що знову прилине весна!“

*

*

*

Тіш ся, дитино, поки ще маленька,
Ти-ж бо живеш на весні,
Ще твоя думка літає легенька,
Ще твої мрії ясні.

Мрія полине із думкою вкушці
Геть у далекі світа, —
Крил не втинай сизокрилій голубці,
Хай вона вільно літа.

Чи пам'ятаєш ти казку-дивницю,
Як то колись принесла
Тую цілющу-живущу водицю
Дрібна пташина мала.

Їй не страшні були дикі простори
 Бєскиди й хвилі морські,
 Перелітала найвищії гори, —
 Мала крильцята прудкі.

Так твоя думка швиденько полине,
 Тільки їй волю даси,
 І принесе з чарівної країни
 Краплю живої роси.

І як приступить журба невсипуца
 Та до серденька твого, —
 Тая росиця цілюща-живуца
 Буде жити його.

Хай же та мрія із думкою вкущи
 Лине в незнані світа, —
 Крил не втинай сизокрилій голубці,
 Хай вона вільно літа!

В е с н я н к а.

(Сестрі, Олесі Зірки.)

Як яснее сонце
Закине свій промінь ясний
До тебе в віконце, —
Озвись на привіт весняний,
Олесю серденько,
Співай веселенько!
Весняного ранку
Співай, моя люба, веснянку!

Як бідну первістку,
Дочасну, морози побьють,
І кущик любистку
Холоднії рби полють, —
Не плач, моя роже,
Весна переможе!
Весняного ранку
Співай, моя люба, веснянку!

Як дрібніі дощі
Заслоняють нам світ на весні,
Як нам молодощі
Повьють ся у хмари сумні, —
Не тратьмо надії
В літа молодії!
Весняного ранку —
Співаймо, сестрице, веснянку!

На літо зелене
Поїду я геть в чужий край,
Згадай же про мене,
Як підеш по квіти у гай.
Спогадуй, Олесю, —
Сестру свою Лесю!
Весняного ранку
Даю тобі сюю веснянку!

6-го квітня, 90 р.

Леся Українка.

ПОМИЛКИ.

У віршах Завітання.

Стор.		замісь	треба
40, стрічка	15 з низу,	жервіє	жеврїє
40, „	5 „	світич	світач

У віршах На давній мотив.

42, „	4 з гори, малїї		лелїї
-------	-----------------	--	-------

У віршах Самсон.

57, „	5 з гори, потужні		потужні
63, „	10 з низу, у вічах		у óчах

У віршах Начовні.

70, „	16 з гори, хмарóньки		хмарїньки
		либединї	лебединї
71, „	15 „	тихо	тихе

У віршах Бахч. дворець.

76, „	6 з гори, недоля		неволя
-------	------------------	--	--------

У віршах Бахч. гробниця.

76, „	12 з низу, могилу		могили
-------	-------------------	--	--------

У віршах Місячна легенда.

90, „	7 з гори, смутнім		смўтним
-------	-------------------	--	---------

З М І С Т:

I.

	сторона
Сім струн:	
Do. Гімн.	3
Re. Пісня.	4
Mi. Колискова.	4
Fa. Сонет.	5
Sol. Rondeau.	6
La. Nocturno.	6
Si. Settina.	7
Зоряне небо:	
Зорі, очі весняної ночі.	8
Єсть у мене одна.	9
Моя люба зоря ровить в серце мені.	9
Я сьогодні в тузі, в горі.	10
Зоря.	10
Конвалія.	11
На провесні.	12
Contra spem spero!	13
Коли втомлю ся я життям щоденним.	14
Мій шлях.	16
Вязень.	17
Співець.	19
Розбита чарка.	21
Сосна.	21
Як що прийде журба.	22
Сафо.	23
До мого фортепяно.	23
Досвітні огні.	25
□ магазині квіток.	26
Надія.	28
Сльози-перли.	29
Сон.	32
Сон літньої ночі.	35
Сонет.	36

	сторона
На роковини Шевченка.	37
Скрізь плач і стогін і ридання.	38
До натури.	38
Вечірня година.	39
Завітання.	40
На давній мотив.	41
Пісня. (Чі є краці між квітками).	43
У путь!	44
Пісня Марії Стюарт.	45
II	
Подоріж до моря.	49
Самсон.	57
Кримські спогади:	
Тиша морська.	66
Граї, моя пісне.	68
Безсонна ніч.	68
На човні	69
Негода.	71
Мердвен.	73
Байдари.	73
Татарочка.	74
Бахчисарай.	75
Бахчисарайський дворець.	75
Бахчисарайська гробниця.	76
Надсонова домівка в Ялті.	77
Місячна легенда.	79
Русалка.	92
Дитячі:	
На зеленому горбочку.	103
Літо краснее минуло.	103
Мамо, іде вже зима.	104
Тішся дитино, поки ще маленька.	105
Веснянка	107

В 3.031

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського

НА БРИЛАХ ПІСЕНЬ

ТВОРИ

ЛЕСІ УКРАЇНКИ.

Ціна 60 кр.

У ЛЬВОВІ 1893.

НАКЛАДОМ АВТОРКИ.